

TRANSILVANIA

Anul 54.

Iunie-Iulie 1923.

Nr. 6-7.

PĂRȚI ALESE

din cuvântarea rostită de A. Șaguna, la 9/21 Martie 1861, cu prilejul înființării Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român.

... De s'ar lăsa omul pe sine, adecă pe a lui proprie individuală lucrare și activitate și ar trăi în singurătate, fără contact cu alți oameni, atunci negreșit ar cădea cei mai mulți oameni în trândăvie, în lene, în nepăsare, în egoism, ba și în descurajare miserabilă și detestabilă, prin care i s'ar face lui viața o nenorocire și lumea o ar socoti de valea plângerei. De unde se vede, că omul este destinat a trăi în societate. Și fiindcă împrejurările și trebuințele omului se schimbă, după felul și caracterul timpului și al cerințelor: pentru aceea și Asociațiunile se formează și se acomodează după acești factori, cari pe drept se pot socoti ca nește hrane nouă de activitate pentru cultura și propășirea oamenilor și a statului; căci ele din nou aduc în armonie așezămintele statului cu viața liberă națională a națiunilor întregi și a membrilor lor singuratici, de vreme ce Asociațiunile au încă și asupra indivizilor celor mai necultivați ai societății statului o înrăurire cultivatoare, disciplinatoare și nobilitoare; de unde se vede, că Asociațiunile nu numai nu împedecă pe staturi în propășirea lor pentru binele-cetățenilor lor, ci încă sprijinesc acelea, pentrucă Asociațiunile cele organizate arată tuturor lipsa cea neîncunjurabilă, de a se năzuî după niște scopuri

mai înalte și nobile și după respectarea sfințeniei legilor firești și pozitive, și așa Asociațiunile desvoaltă principiul cel mai înalt al vieții și destinației omenești, spiritul comun și izvor a tot ce este bun și folositor. Aceste iviri folositoare pentru oameni sociali, rămân nesocotite și desprețuite numai la un popor de tot necult și pădureț, carele din nenorocire este supus unei stăpâniri despotice, ce sugrumă cu mână de fer orice năzuială cătră covârșire și desvoltare a sudiților săi.

De vom deschide analele cele mai antice ale Romanilor și Grecilor, vom afla, că precum la Greci legea principală a lui Solon din Atena, așa și harta magna romana a celor 12 table garantiză libertatea Reuniunilor și legalitatea legislației libere și a autonomiei lor. Vezi corpus juris Justiniani liber IV. de collegiis.

În timpul nostru nu există un stat civilizat, unde n'ar fi Asociațiuni felurite, corespunzătoare lipselor moderne ale națiunilor; pentru că un stat civilizat cunoaște folosurile, care se revarsă prin Asociațiuni asupra cetățenilor lui...

... Fiind noi așadar nu mai mult supuși — iobagi sau clăcași, — ci cetățeni liberi ai unei patrii constituționale, care dă liberă desvoltare institutelor de asociațiuni spre binele obștesc, am înțeles și noi Românii glasul datoriei noastre, față cu lipsele; de aceea Arhieriei, preoții și inteligenții nostri, într'un număr ca de 180, au așternut înaltei locotenențe, în 10 Maiu a. tr., o reprezentatie spre a se da voia spre înființarea unei Asociațiuni, care să aibă de problemă literatura și cultura poporului nostru român, apoi înaintarea industriei și a agriculturii.

La aceasta reprezentatie a urmat nota prezidială a înaltei Locotenențe din 12 Iulie a. tr.

Această rezoluțiune prezidială o am primit la Viena aflându-mă pe atunci acolo ca membru al senatului imperial înmulțit. Eu m'am aflat îndemnat a mă adresa cătră dl George Barițiu, ca cătră un bărbat competent al națiunii spre compunerea statutelor Asociațiunii noastre. Dl Barițiu a și compus statutele și mi le-a predat. Într'aceea fiind la guvernul țarei o comisiune

conchemată din bărbații cei mai renumiți literați ai națiunii noastre, spre a-și da părere în lipsa limbistică, acești bărbați, bravi în literatură și în toate ce privește binele obștesc, au desbătut întru sine și treaba înființândei noastre Asociațiuni; de unde apoi dl canonic Cipariu și dl pretor Pușcariu, carele au și dat la Asociațiunea aceasta impulsul cel dintâi prin organele noastre jurnalistice, au luat ansă a compune din parte-le câte un proiect de statute și mi le-au predat spre întrebuințare după împrejurări. Intr'aceea m'am întors și eu acasă dela Viena, în luna lui Octomvrie, și așezând trebile mele în rând, și informându-mă pe cale privată despre modul, carele să ne înlesnească ajungerea scopului la înființanda Asociațiune, ce așa cu sete mare o dorim, am compus din acum pomenitele trei proiecte de statute un alt proiect de statute, și sub 6 Decemvrie a. tr. l-am așternut presidiului înaltei Locotenente.

... In legătură cu acestea poștiți a vedea, d-lor, acel stadiu, la care am ajuns în privința înființării Asociațiunei celei dintâi naționale române; am ajuns adecă la acel stadiu, unde dela guvernul patriei am câștigat voia spre întocmirea regulilor pregătitoare ale înființândei Asociațiuni celei de noi dorite pentru literatura și cultura poporului nostru român și pentru industria și agricultura, ca apoi aceste reguli iarăși să le așternem înaltului guvern spre exoperarea înaltei aprobări împărătești.

... Se poate, că cineva îmi va înfățișa starea cea strălucită a Romanilor vechi și monumentele cele strălucite ale măririi lor, de care țara noastră este plină, și asemănându-o cu starea noastră de astăzi, care e destul de deplorabilă, va gândi de ce se întreprindem un lucru mai mare spre cultivarea națională, deoarece este posibil, că va veni un timp barbar, care lucrările noastre le va nimici, și nația o va degradă la soarte de sclăvie. Așa este, căci nime nu poate trage la îndoială, că aceea, ce odată s'a întâmplat în lume, nu s'ar putea întâmpla mai de multeori. Totuși eu într'acolo dau părerea mea, că monumentele materiale ale unui period

cult se pot nimici prin mâni barbare, și o nație liberă se poate lipsi de libertate prin niște legi draconice; însă monumentele spirituale și moravurile cele morale, precum și valoarea lor rămân pentru toți timpii nereturnabile, căci acestea sunt mai presus de orice putere silnică și fizică; de ele nu se poate atinge mâna barbarului; furul nu le poate fură; moliile nu le poate mânca. — Fiind așadar problema noastră a înaintă literatura, cultura, industria și agricultura națiunii noastre, adecă a înaintă starea spirituală și materială a poporului nostru, vrem a deșteptă prin mijloace naționale facultățile, va să zică, cugetările cele senine și serioase în poporul nostru, ca să cunoască ființa și destinația sa și să o știe întrebuință spre tot binele, precum și alte nații fac astăzi aceasta și precum este spiritul cel civilisatoriu al secolului nostru; darurile lui vor garanta viitorul cel mai fericit al mult cercatei noastre națiuni, și o vor feri de niște lovituri ucigătoare de religia și limba ei. — Aceste convingeri mari să ne însuflețească, d-lor, pe noi toți, și atuncia tare cred, că cerul va încoronă cu flori de mângăiere întreprinderea noastră și va asculta rugăciunea mea, prin carea cucerindu-mă îl rog, ca să reverse binecuvântarea sa asupra Asociațiunii noastre, căci tot darul desăvârșit vine de sus dela părintele luminilor.

În sfârșit din parte-mi mă oblig, că voiu sprijini scopul Asociațiunii noastre, încât va sta în puterile mele, căci aci voiu fi norocos a auzi sunetele cele dulci ale limbei mele materne, care de străini nu s'a învrednicit de atențiune, însă acelea cu atâta mai scumpe sunt inimii mele!

EPITAF.

Pe monumentul funerar din cimitirul «Kerepesi» în Pesta.

Mult iubitei sale mame ANASTASIA
Prea prețuitului său frate VRETA
Și dulcei sale surori ECATERINA
Ridică monumentul acesta

Andrieu Șaguna, episcopul Ardealului 1849.

In onoarea zilei de 21 August 1871.

Poezie cetită de P. Asesor consist. Z. BOIU la banchetul din 22 Aug. 1871.

*Zi frumoasă, zi măreață, zi de candidă lumină,
Românimea te salută! Inspirarea ta divină
Ne deșteaptă suvenirea de momentul fericit
Când Mireasa, castă sfântă, cu Andreiu s'a logodit.*

* * *

*Biserica în doliu
Gemea cu lung suspin,
Stringând pe credincioșii
La credinciosul sin;
Dar vai! tempesta-i — gravă;
Pre mamă și pre fii
Amenință perirea, —
Ori cine i va scuti?*

*Atunci cu îndurare
Preabunul Dumnezeu
Căută spre ceice sufer
Spre scump poporul său
Și 'n sfântul său consiliu,
De lume nepătruns
Decise: «Cupa — i plină,
Ați suferit de-ajuns»!*

* * *

*Cerul se 'nsenină, soarele lucește
Curcubeul păcii, lumile unește. —
Și dela apusuri un Apostol vine,
Ca un geniu tainic, noaptea s'o lumine.*

*Cine e străinul? cei uimiți se 'ntreabă;
Dar Mireasa sfântă îl cunoaște 'n grabă
Și-i întinde mâna: «Bine ai venit»!
E trimisul, solul, Mirele-i dorit!*

*E Andreiu, chematul să ne re'nvieze,
Ceața ignoranței să o depărteze;
E Andreiu, chematul ca să îndulcească
Soarta unui popul cu mana cerească.*

*Cine e străinul? faptele-l arată;
Facerea de bine îi e mamă, tată;
Spiritul puterii, al mărimii sbor,
Al iubirii farmec îi e frate, sor.*

*Colo se înalță templele credinței,
Ici s'aprend în șiruri facele științei;
Fructele de spirit arta le gravează
Și posterității le încredințează.*

*Văduva 'nnecată în adânci suspine
Vine către dânsul soarta să-i aline;
Iar colo orfanii pâne-i cer și sfat,
Căci perzând un tată, altul au aflat.*

*Cel mormânt gigantic par'că 'nsuflește.
E realitate? E vis ce-amăgește?
Ba nu e vis, nu e noapte, ea s'a terminat:
E mitropolia ce-a reînviat.*

*Dup'un somn de farmec ce părea că-i moarte,
Dup'a învălirii și-a 'ngropării soarte
Iată dimineața de a treia zi:
Ea spărgând sicriul, din mormânt eși.*

*Ca eternul cedru adâncimi cuprinde,
Ca olivul verde ramurile 'ntinde,
Și revarsă fructe ca un cer senin
Cel ce la venire-i se numiă străin.*

*O străine scumpe! vieța, luminarea
Îți urmează pașii, Îți descriu cărarea;
Fie ca tot seclul s'aduc'un străin,
Cum fuși tu, Andree, la al nostru sin.*

*Un pătrar de secol astăzi se 'mplinește
Și-Andreiu fondatorul nu mai obosește;
Nu e luptă unde n'ar fi coluptat,
Nici triumf la care n'ar fi meritat.*

*Un pătrar de secol orologiul sună,
Laurul nemuririi fruntea-i încunună,
Monumentul petrei, iată-l înălțat
Dar mai nalt în inimi el s'a ridicat.*

* * *

*Virgine tinere, flori adunarăți,
Fruntea cea nobilă o 'ncoronarăți;
June, — bătrânule încărunțit
Ziua durerilor iată a sosit!*

*Rugile fiilor cerul pătrundă,
Vinul ospățului curgă în undă!
Mari sunt momentele ce le serbăm,
Mari suvenirile ce revocăm.*

*Mulți ani Părintele să ne trăiască!
Mulți ani, Păstorule, turma să-ți crească!
Secolul Mirele vază-l plinit!
Anii miresei lui n'albă sfârșit!*

Cuvântarea de încheiere

rostită de A. Șaguna la 26 Octomvrie (7 Noemvrie)
1861 la inaugurarea Asociațiunii.

«Ne-am adunat în caritate, ne despărțim în caritate. Deee Dumnezeu, ca până la capătul veacului să fie tot așa. Să ne mai întâlnim la masa mamei noastre comune; să ne îndulcim de limba, naționalitatea și de toate câte sunt ale Românului. Luați seama, în ce momente și în care epocă viețuim. Popoarele mai 'nainte au putut trăi fără literatură; iară astăzi așa ceva este curat peste putință. — Feudalismul aristocratic s'a delăturat prin desvoltarea puterii morale și cunoașterea legilor firești; a pășit în locul aceleia egalitatea de drepturi și egala îndreptățire, să nu uităm însă, că puterea minții și a geniului, științele și artele sunt, care în zilele noastre dau popoarelor tăria și le asigură viitorul».

Spicuiuri din operele lui Șaguna.

«Pe Românii ardeleni din adâncul lor somn să-i deștept și cu voia cătră tot ce e adevărat, plăcut și bun să-i trag».

*

«Cea mai mare parte a norocirei mele — pururea în osteneală mi-a fost și îmi va fi, și așa cea mai mare bucurie mi-a fost a învinge pedecile și aceasta și în viitor îmi va fi».
(Vezi N. Popea, Biografia mitrop. Șaguna pp. 37—41.)

*

... «Nici un minut, nici un prilej nu las să treacă fără de a-l fi întrebuințat spre ajutorința voastră. Și pentru acestea toate să vă spun, ce aștept eu dela voi drept răsplată: nimica alta, decât să mă ascultați; să ascultați de sfaturile mele, cari vi le-am dat și vi le dau vouă, și să le împliniți, nu pentru mine, ci pentru voi înși-vă, pentru binele vostru». (Circularul din Pesta 28/16 August 1848.)

*

... «Mângăiați poporul, ca să nu despereze, mângăiați-l și nu-l năcăjiți!» (Epistola din Sibiiu, 26 Febr. 1849 la Dr. II. Pușcariu, Docum. p. limbă și istorie I. p. 265—6.)

*

... «Nu știți că amplotiații aceștia înapoiază tot cugetul Românului despre înaintarea lui materială și spirituală. Toate acestea așa sunt, noi însă să arătăm năcazurile noastre la locurile cuvenite, *dar să nu desperăm că atunci numai contrariilor am făcut plăcere, iar nouă stricare*»... (Șaguna cătră I. Maiorescu la 21 Maiu 1850 din «Conv. Lit.» 1899 pag. 1033.)

*

... «Nu omului, ci lui Dumnezeu dați, și că nu pentru mine, ci spre mărirea lui Dumnezeu și spre binele vostru, că avem și astăzi câteva sute de copii la Sibiiu, în școalele de ac), și bucuros i-aș adună lângă mine în toate Duminecile și sărbătorile la slujba dumnezească și cu osârdie le-aș da lor învățătură în toate și pentru toate spre binele lor și spre bucuria noastră a tuturor, dar nu avem biserică, unde să-i adun»... (Circular dtto 1 Dec. 1857 Nr. cons. 980 pentru colecta catedralei din Sibiiu.)

*

... «Lucru bun și folositor este pentru creștini și îndeobște pentru stat, dacă preoția este cultă, dar lucru și mai folositor este, dacă preoția este morală, cu frica lui Dumnezeu și cu evlavie». (*Dr. I. Lupaș*, Mitrop. A. Șăguna pg. 124).

*

... «Punctul de vedere religios-moral trebuie să fie *fățâna*, pe lângă care să se întoarcă creșterea pruncilor noștri... Dacă vrem să prospereze școala sătească atunci nu poliția, ci preotul trebuie să fie organul cel înviator al ei. Școala populară trebuie să înainteze binele bisericii, al statului și al familiei. Când egoismul care se bazează numai pe cele materiale vrea să câștige școala numai pentru scopuri de a ști, când politicianii vrea să o facă argat al doctrinei lor, atunci școala creștinească stă vărtoasă în hotărârea sa și sprijinită pe cele vecinice, alungă dela sine cu energie cerințele cele egoiste de modă». (Tot acolo p. 140.)

*

... «Dela locul încvartirării atărnă foarte mult fericirea și viitorul lor (al școlarilor)». (Tot acolo pag. 147.)

*

... «Deșteptarea poporului românesc din barbaria veacurilor, împrietinirea lui mai deaproape cu legea lui Dumnezeu, pășirea lui către lumina cea blândă a civilizației și a culturii, înfrățirea neamului nostru românesc, pe care mâna Proniei l-au sămănat prin atâtea jări deosebite și printre atâtea neamuri străine, rămânerea în viață a limbei sale naționale, toate aceste binecuvântări neasemănate avem a le mulțăm acestor ediții vechi ale Sf. Scripturi, acestor monumente neperitoare ale limbii, moralității și preste tot ale vieții noastre naționale și bisericești».

«Iară limba noastră e pom viu...: ramurile bătrâne și fără suc, se uscă și cad, mlădițe tinere es și cresc; frunza vestejește și se scutură, dar alta nouă curând îl împodobește; toate ale lui se fac și se prefac, numai trupina rămâne totdeauna aceeași!» (Prefața Bibliei din 1858.)

*

«Să nu ne speriem nici de feluritele limbi, în care membrii acestei conferințe (11 Februarie 1861 la Alba-Iulia) își descoper opiniunile lor. Această ivire nu este turnul Vavilonului, ci este icoana cea adevărată a sărbătoarei creștine de Rusalii. Deosebirea limbilor s'a scos ca pedeaș numai în testamentul vechiu,

iară în cel nou s'a cinstit de darul Duhului Sfânt, ceea ce eu doresc, ca și peste această conferință să se reverse în cea mai bogată măsură. Așadară diferența limbilor din această conferință este răsunetul frățietății națiilor din țară, este caracterul cel mai de frunte al patriei noastre constituționale, care ca o maică bună îmbrățișează cu asemenea iubire și căldură pe toți fiii săi; este factorul cel puternic pentru adevărarea maturității națiilor din țară; este factorul acela, care garantează pacea și mulțămirea obștească și pune stavilă la orice iregularitate. În sfârșit felurimea limbilor din conferința aceasta reprezintă în originalitate patria noastră, Ardealul». (Tel. Rom. 1861 pag. 17.)

«Eu după § 108 din Statutul organic aş putea testa cui şi cum aş voi jumătate din averea mea, dar eu rezinez la fa-
vorul acesta şi rânduesc, ca toată averea ce se va găsi după
moartea mea, să rămână arhiepiscopiei noastre spre scopuri bi-
sericeşti, şcolare şi filantropice, prin o fundaţiune pentru toţi
timpii viitori». (Testamentul din 1871.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru lege

de Maria Cunțan.

1. Anastasia Șaguna.

*„Vântul toamnei sguduie fereastra
Copilașii-mi dorm. Sfântul Andrei
Din pervazul iconiței sfinte,
Milostiv — se uită 'n jos la ei.*

*Ceasuri grele — nopți neodihnite....
Când nedumerirea, șarpe sur,
Pe la toate florile nădejdei
Sapă rădăcinile 'mprejur,
Naum, soț iubit al vieții mele,
Cum te-aș crede? Cum te-aș apăra?*

*Greul vieții ți-a săpat mormântul?
De ai dat uitării legea ta?*

*Copilașii mei fără de tată,
Legea-i sfântă ca un jurământ;
Mergem, pribegind în lumea largă
Vom afla o mână de părinte!
Ce făcându-și cruce ca și noi,
Ne va da sub scutul casei sale
Adăpost și sprijin la nevoi.
Eu cu brațele neobosite
Voiu munci din zori și până 'n zori,
Căci imi arde sufletul cu pară
Inima mi-e moartă de fiori!....*

2. Fiul ei.

*„Ursitoare bune, ursitoare rele
Au țesut, pe semne, soartea vieții mele.
Nu mai plânge, mamă! ceața trecătoare
Se topește 'n fața vecinicii soare.*

*Am trecut prăpastii, riuri fără vad,
Lanțurile grele de pe brațe-mi cad;
Văd departe 'n zare licărind o stea
Ce-mi arată drumul către legea mea.*

*Vatra-i luminată, pragul tămâiat,
Clopotele sună, inimile bat....*

*Cânt și-mi plec genunchii, tremur al meu glas,
C'a sosit în fine mult doritul ceas,*

*Ca să-mi dau iubirea toată, ce-am păstrat,
Legii 'n care mama crezul m'a 'nvățat...*

3. Asfințit.

*Joacă 'n lacul auriu
Razele de soare
La altarul din Sibiu
Un apostol moare.*

*Lupte grele pentru-ai săi
I-au grăbit sfârșirea*

*Dar otrava celor răi
Nu i-a frânt iubirea.*

*„Turmă mică, credincios
Ți-am păzit tot pasul,
Fie-mi munca de folos,
Căci 'mi caut sălașul.*

*Cu al soarelui apus
Tu rămâi orfană
Dar stăpânul cel de sus
Ți-a trimite mană.*

*Lemn și piatră ți-am cioplit
Ți-am lucrat ogorul,
Și sub stâncă de granit
Ți-am săpat isvorul.*

*Celce m'a purtat în sbor,
Dup-a mea dorință,
Va trimite creator
De-i avea credință“.*

Mitropolitul Șaguna.¹

*E darul cel mai prețios adus românismului întreg, de către
Românii dela Pind, colț resleț de stâncă, mereu lovit de
furia valurilor. E în acelaș timp simbolul însușirilor noastre
etnice.*

*Vieața lui Șaguna, este espresiunea desăvârșită a geniului
românesc. Noțiunea de geniu nu suferă știrbire, aplicând-o ma-
relui român, ținând samă și de cercul restrâns al activității sale
intensă însă și complexă. Substratul etic al actelor sale e de
așa natură încât într'un mediu mai larg, numele lui Șaguna
nu ar fi lipsit din panteonul celor universal slăviți. Prin cali-
tățile sufletești, prin iscusința de a folosi oameni și împrejurări,
prin cultura sa, prin perseverența de a birui, nu e mai prejos
de eroii socotiți ai omenirii, din cauza națiunii din care fac parte.*

¹ Fragment din Oamenii aleși II Românii, în curs de tipărire.

Fin diplomat, îmbrăcat, ca și Richelieu, în haină călugărească, fû tot odată un abil conducător sufletesc, un îndrumător al poporului său către largi orizonturi. Opera lui de un sfert de veac atinge veșnicia, planul lui vast cuprinzând năzuinți de îndeplinit chiar după generațiuni, în domenii deosebite.

.....

Blândeța de pe față, acoperea o voință îndârjită deși negomotoasă, biruitoare deși nu impulsivă. Ferul plugului care răstoarnă brazdă adâncă. «Dacă nu mă vreți voi pe mine, vă vreau eu pe voi și să știți că eu voi fi episcopul vostru» zise el apăsător dar liniștit către delegația de protopopi, care venise să-l abată dela candidatură, sub motiv că este sârb. Voința eră îmbinată cu o pătrundere adâncă a faptelor ca și a sufletelor. Vedeă peste prezent, așa în cât ce săvârșea, nu eră pentru moment. Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului și azi își are rostul ei, iar Statutul este premergătorul democratismului realizat abea acum, îngrădit atunci în jurul bisericei.

Cerând altora muncă, muncea și el chiar la bătrânețe, de zor. Nu se oprea lesne în fața piedecilor. «Cea mai mare bucurie mi-a fost să înfrâng piedecile și aceasta și în viitor îmi va fi». Pe lângă toate eră și modest. «Fă și taci» e deviza ce și-o alege. Nimic pentru sine; totul pentru națiunea lui. Nu-i plac laudele ori adularea. Pe când cei adunați să-l sărbătorească, erau la banchet, el stă închis în capelă, rugându-se celui de sus că l-a învrednicit să săvârșască fapte socotite ca bune.

Numai prin însușirile alese care-l caracterizază, a putut să izbândească în lupta grea cu toate elementele. S'a luptat cu cei mari și puternici, guvernatorii Transilvaniei ori miniștri unguri și austriaci. Cu ministrul Thun, aprig dușman al bisericii ortodoxe, se războește îndelung; la urma urmel biruie. Pe Kossuth dictatorul de o clipă al Ungariei independente, știe să-l ademenească «să adoarmă cu cuvinte dulci atențiunea și privigherea mea și a soților mei dela guvern». «Și de aceea nu poate avea parte de iertare pe pământ» scrie trufașul magnat plin de necaz.

Avea de luptat cu inerția unui popor adus la iobăgie, cu însăși căpeteniile românești. Vieța lui întreagă e numai o luptă zi de zi; în tinereță luptă cu sine ca să apuce calea călugăriei, apoi luptă cu nenumăratele piedeci ivite în drumul scopului urmărit. În vâltoarea luptei nu găsește sprijin decât în Dumnezeu

și în însușirile lui alese. Nu eră însă orbit de patimă. Nu zicea *a u t, a u t*. Înțelepciunea lui practică îl făcea să se mulțumească a rupe cât mai mult din ce dorea.

A trăit o viață plină și a murit liniștit că și-a îndeplinit datoria către neamul său. «Sunt gata cu toate ale mele; odihnă și liniștit aștept cele ce trebuie să se întâmple» scrie unui prieten încă din 1871.

I. Simionescu,
prof. universitar Iași.

Părerii despre Șaguna.

«Virtuțile acestui mare bărbat român sunt mai cunoscute, decât să aibă trebuință a se mai lăuda, încât nici inimizii nu i le-ar putea nega, și credem, că grația Majestății Sale n'a putut să cadă pe o persoană mai meritorie de o așa mare chemare. Multe zile și din partea noastră-i urăm». (T. Cipariu, Organul Luminării, Blaj 1848, pag. 329.)

«Mulțămim pentru adevărata râvnă, ostenelele și jefele cele mari ce faci pentru fericirea națiunii noastre: dee-ți atotputernicul putere spirituală și morală, ca precum dorești, până în sfârșit neobosit ca un neînvins atlet, cursul în arena națiunii noastre cu încoronare să-l poți curge, dându-ți milostivul Dumnezeu zile multe și fericite, ca să te bucuri de coatele fructe ale adevăratelor, naționaliceștilor ostenele și jertfe». (Alex. Sterca Suluțiu, scrisoarea din 28 Oct. 1849.)

«Mă bucur, că pot saluta de arhiepiscop și mitropolit pe un bărbat prea meritat pentru tron și patrie, în care Eu, și toți Românii greco-orientali avem deplină încredere». (Franz Josef în audiența din 6 Febr. 1864.)

«Are atâta minte (Șaguna) cât o jumătate de țară». (Ministrul maghiar Josef Eötvös.)

«Om politic din creștet până în tălpi». (M. Eminescu, Scrieri politice și literare, pag. 196.)

«Ce să zicem despre imensele progrese, făcute în arhidieceza gr.-orientală, atât în reședința sa dela Sibiiu, cât și afară în cler! Despre aceasta pot să judece aței fii ai patriei, cari cunoscuseră starea ei deplorabilă înainte de 1848. Se ceruse un spirit gigantic și o voință neînduplecată pentruca să o regenereze. O adevărată providență a fost aceea, care-i trimise pe Andreiu baron de Șaguna». (*G. Barițiu*, Părți alese din istoria Transilvaniei III pag. 495).

Cavernele...

— *Ady* —

*Cu vârful nins, senin privește drept în soare
Muntele cântecelor mele: sufletu-mi
Scobit în lung și lat de caverne vuitoare.*

*Visurile, femeile, poftele, orgiile,
Gândurile, frământările — mi-au scobit adâncimile
Și-mi înmulțiră cavernele, stafiile.*

*Deasupra pe munte e-o liniște dumnezească
Și minunea dăntuitoare a gândurilor,
Jos vuetul cavernelor ce tot mai mult se cască.*

*Pe vârful sufletului își joacă jocurile
Gândurile sprintene, sălbatice de plăcere
De desubt își înmulțesc cavernele neconținut locurile.*

*...Puțin numai și muntele cu huet se pornește
Iar poporul amețit de dans de pe vârful-i mândru
Se cufundă 'n adâncimea care hohotește...*

Trad. T. Murășanu.

Andrei Şaguna şi „Asociaţiunea transilvană“.*)

*Prea St. Părinte!
Domnule Rector!
Domnilor Colegi!
Onorat Auditoriu!*

I.

Despărţământul Cluj al «Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român» organizând astăzi, când se împlineşte o jumătate de veac dela moartea mitropolitului Andrei Şaguna, serbarea aceasta comemorativă, dă dovadă că înţelege să preţuească după cuviinţă amintirea acestui bărbat providenţial al naţiunii noastre, care a veghiat cu devotament lângă leagănul «Asociaţiunii» şi a îndrumat cu înţelepciune desvoltarea acestei instituţiuni culturale în primii ei ani de existenţă, ajutând-o să lupte cu toate greutăţile începutului şi să-şi asigure o trăinicie tot atât de victorioasă ca şi celelalte creaţiuni ale neîntrecutului organizator Şaguna.

În adevăr, trăinicia biruitoare este una din caracteristicile de căpetenie ale tuturor aşezămintelor create sau conduse vremelnice de Andrei Şaguna.

Istoria ne înfăţişează atâţia oameni mari în domeniul cugetării, ideologi vrednici de admiraţiunea tuturor veacurilor, lipsiţi însă de facultatea sau de talentul de a coborî pe tărâmul realităţii şi de a veşnici în fapte concrete rezultatele ideilor propoveduite de dânsii.

Andrei Şaguna nu era dintre aceştia. Cu toate că bogata sa activitate literară, publicistică şi ştiinţifică i-a asigurat un loc de cinste printre cei mai de valoare cugetători ai neamului nostru, personalitatea istorică, atât de reprezentativă a lui Şaguna se impune însă mai mult prin număr covârşitor al faptelor şi aşezămintelor sale, — cari au creat noi posibilităţi de desvoltare bisericească, religioasă, culturală şi politică pentru poporul nostru — decât prin suma ideilor — importante, fără îndoială şi acestea — cu cari scrierile sale au izbutit să sporească şi să fructifice cugetarea naţională. Deşi a fost — după expresia

*) Cuvântare comemorativă rostită în aula Universităţii din Cluj la 29 Iulie 1923.

biblică — om «puternic în faptă și cuvânt», — totuș îndrăsnim a spune, că în tot cursul binecuvântatei sale activități s'a manifestat mai mult ca un erou al faptei. Cuvântul și ideea înveșmântată într'ânsul aveă în concepția lui o valoare însemnată, de sigur, dar totdeauna în funcțiune de importanța, frumuseța și utilitatea faptei, ce puteă să răsără din sămânța ideii și din energiile naționale, pe cari propoveduirea ei eră chemată a le trezi.

Această concepție, pe care o am puteă numi pragmatică și energică, a făcut din Șaguna un îndrumător nu numai al generației contemporane cu dânsul, ci și al celor următoare și un creator de așezăminte, cari dăinuiesc până în zilele noastre, pronunțând o desvoltare tot mai amplă și în viitor.

Dacă la 1848, ca președinte al adunării naționale de pe Câmpul Libertății, împreună cu Simion Bărnuțiu și cu întreagă ceata naționaliștilor a pus temeiul unui partid politic, aceasta există și astăzi și va continua să existe luptând pentru drepturile poporului. Dacă la 1850 a înființat tipografia din Sibiiu și la 1853 ziarul «Telegraful Român» — amândouă aceste instrumente de progres cultural — cum își îndeplinesc în timpul de față, tot așa își vor îndeplini și în viitor datorita de a răspândi cât mai multă lumină. Dacă a organizat potrivit cu principiile pedagogiei moderne seminarul teologic și școala normală din Sibiiu, liceul și școala comercială din Brașov, liceul din Brad și sutele de școli populare, așezate sub ocrotirea autonomiei bisericești, toate așezămintele acestea școlare își vor continua și în viitor munca binefăcătoare, ca niște adevărate podoabe ale învățământului nostru primar, normal, secundar, și superior.

Dacă a putut la 1861 să înființeze, — împreună cu vrednicii săi colaboratori Gheorghe Barițiu, Timotei Cipariu, Ioan Pușcariu ș. a. — Asociațiunea noastră culturală, iată, că în cadrele acestei organizațiuni ne-am întrunit astăzi, să aducem prinos de recunoștință memoriei lui, ca unuia dintre întemeietori. Dacă ne-a lăsat moștenire numeroase fonduri și fundațiuni, din venitele lor anuale se vor împărtași totdeauna bisericile și școlile noastre sărace, văduvele preotese, orfanii și neajutoraii de acum și din viitor.

Dacă a reușit la 1864 să redobândească, după lupte încordate de 16 ani, autonomia și independența națională a mitropoliei noastre, dându-i la 1868 prin «Statutul organic» o con-

stituție democratică, fără pereche în istoria trecutului nostru, binefacerile acestei constituții bisericești au fost neprețuite nu numai pentru ocrotirea dată vieții sufletești a poporului nostru împotriva tuturor atacurilor dușmănoase, ci și pentru buna educație împărtășită în mod sistematic credincioșilor noștri, în sufletul cărora a trezit o puternică conștiință a drepturilor și datoritiilor, ce trebuie să revină fiecăruia dintre membri unei societăți. Cu drept cuvânt a fost pus Șaguna, în revista «Convorbiri Literare» din 1909, alături de «Basarabi și acei Mușatini, descălecători de țară, dătători de legi și datini». Descălecător a fost și el, însă nu în direcția urmată de obiceiunile noastre descălecări istorice dela Nord la Sud și dela Apus la Răsărit, ci în direcție contrară dela Sud la Nord. Din ținuturile suddanubiane, din pământul fraților noștri macedo-români a descălecat Șaguna prin strămoșii săi aici la noi pe plaiurile ardelenene ca să dea neamului nostru prin «Statutul organic» cea mai solidă și mai democratică constituție națională, care a pătruns în conștiința poporului mai mult decât oricare altă lege scrisă. Dovadă despre trăinicia victorioasă a acestei legi e și împrejurarea, că noua organizare a României creștine e contemplată să se facă pe temeliile de granit ale constituției elaborate de legiuitorul Șaguna.

Dar nu voi obosi Onor. Auditoriu cu o expunere amănunțită a momentelor importante indicate mai sus, ci mă voi mărgini a schița cursul ideii de organizare culturală a Românilor ardeleni, dela modestele sale începuturi și până la norocoasa ei înfăptuire sub conducerea lui Andrei Șaguna.

II.

Conducătorii românimii ardelenene au înțeles, că cea mai de căpetenie problemă pentru un popor care vrea să scape de jugul robiei sufletești și trupești este să-și creeze o cultură proprie, cu ajutorul căreia să pună în lucrare toate forțele sale intelectuale și fizice încătușate de răufatea vremilor sau amorțite prin o îndelungată stare de letargie.

Inceputul ori cărei culturi naționale poartă în mod fatal, urmele unor influențe și împrumuturi străine. O cultură cu totul independentă, din chiar originea sa, nu ne poate arăta istoria. Influențele și împrumuturile străine orice popor capabil de cultură și de viață le știe transforma și imprimându-le notele

distinctive ale caracterului său național, în stare să le dea o înfățișare nouă originală. Dar aceasta n'o poate face cu izbândă mulțămitoare decât după ce ajunge la conștiința de sine și poate să prețuiască, după dreptate, comorile și însușirile sufletești cu cari l-a înzestrat Dumnezeu. Iată ce un popor ajunge la această conștiință a valorii și demnității sale trebuie să cerce a se emancipa de sub epitropisirea prea îndelungată a unei culturi străine, care poate să-l reducă la sclăvie sufletească chiar și atunci, când se bucură în alte privințe de toată libertatea cetățenească și e stăpân pe destinele sale. Trebuie deci să-și dovedească fiecare națiune propria sa destoinicie culturală, adăugând ea însăși, din propriile sale comori sufletești, măcar o singură petricică la edificiul măreț al culturii umane ca și cum ar da o dobândă pentru inevitabilele împrumuturi străine, cari se întâlnesc la începutul fiecărei culturi naționale. Așadar influințe culturale străine trezesc conștiința națională și o îndeamnă ca la rândul său, aceasta să-și creeze o cultură proprie care prin notele sale distinctiv și originale să fie în stare a contribui ea însăși la îmbogățirea, sau măcar la varietatea culturii generale.

Problema culturii naționale este de cea mai mare însemnătate în viața oricărui popor. Tot ce se lucrează în vederea acestei probleme și spre o rezolvire înțeleaptă a ei nu se va pierde în proporție dreaptă cu puterea sufletească creatoare și cu destoiniciile culturale ale poporului capabil de progres.

La începutul erei constituționale în monarhia habsburgică obținură și Românii ardeleni câteva rezultate politice însemnate, cum au fost congresele naționale din 1861 și 1863 sau chiar, legile dietei ardelenice din Sibiu (1863—4) privitoare la înarticulararea drepturilor politice ale națiunii și limbii române. Dar aceste rezultate politice au fost de o natură foarte efemeră.

În momentul când au fost dobândite, au și început a se pierde, a se spulberă. Cu mult mai trainice și mai sigure s'au dovedit însă rezultatele obținute de Românii ardeleni, în acest timp, pe teren bisericesc și cultural.

Între instituțiunile culturale românești, create la începutul erei constituționale, de importanță deosebită a fost și este «Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român».

III.

Lipsa unei societăți literare și culturale, în felul cum aveau și alte popoare din Transilvania, începuse a fi simțită și de Români încă pela sfârșitul veacului al XVIII-lea, când se proiectase, după ideile vestitului doctor și profesor al universității din Cluj Ioan Molnár-Piuariu, societatea «literaților din Sibiiu» cu scop de a tipări un ziar pentru popor (1789), iar ceva mai târziu (1795) așa numita «societate filosoficească a neamului românesc în mare prințipatul Ardealului», care înșiră între membrii săi, «preoți, învățători, toți supuși bisericii Răsăritului, doftori, filosofi, istorici și alți mai mulți învățați la număr».

Această societate cerea dela membrii și sprijinatorii ei câte 15 fiorini pe an.

În schimb intenționa să tipărească o bibliotecă cu vestiri filosoficești și moralicești, manufacturi, neguțătoarești, științi și regule dieteticești, pe lângă care mai promitea și alte cărți despre «teologia moralicească a Răsăritului» și «alte istorii bisericicești», apoi biografiile principilor Munteni și Moldoveni și «Istoria Românilor pe larg, culeasă din cele vechi adevărate istorii» și în sfârșit «alte deprinderi ale lumii vrednice de a le ști».

Proiectul acesta, la alcătuirea căruia învățații ardeleni par a se fi orientat mai ales după fasciculele revistei germane, ce apărea pe atunci în Sibiiu sub titlul «Siebenbürgische Quartalschrift» — nu s'a putut realiza în întregime. A apărut totuș la 1798 în tipografia lui Petru Bart din Sibiiu un început de *istorie universală* sub titlul: «*Începuturi temeinice ale istoriei de obște Partea dintâiu*», din care un exemplar necomplet se găsește în biblioteca Universității noastre (colecția G. Sion).

Cu o jumătate de secol mai târziu conducătorii tineri și idealști ai Românilor ardeleni, se ocupau cu gândul de a înființa o «Academie română». Alții, mai buni cunoscători ai împrejurărilor, mai realiști în cugetarea și acțiunea lor, înțelegeau că planul acesta nu-l vor putea duce la îndeplinire. Dar pentru toți eră o veche dorință crearea unei instituțiuni, care pe lângă promovarea literaturii și culturii românești, să poată împreună la un loc întreaga româniea ardeleană, desbinată în două con-

Teșeniuni, să cimenteze legăturile de unitate și frăție, și să afle mijloacele necesare pentru răspândirea culturii naționale în păturile largi ale poporului. E potrivit să amintim aci pe scurt și încercarea făcută pe la 1808 de către învățatul Bănățean Const. Diaconovici Loga de a înființa o «*Societate pentru cultivarea limbii române*» precum și importanta dar efemera realizare la 1845, în Țara Românească a unei societăți culturale cu numirea de «*Asociația literară a României*». Statutele acestei Asociații sunt din 1847. Între membrii ei se găseau literați și scriitori de valoare: Ion Văcărescu, St. Golescu, Bolliac, Ion Ghica, Gr. Alexandrescu, C.A. Rosetti, N. Bălcescu și P. Poenaru, Moldoveni ca Alecsandri, Negruzzi și Cogălniceanu, Ardeleni ca Laurian și Aron Florian. Scopul ei era să înlesnească progresul literar în *toată românia*. Tendința de a crea comitete-sucursale în Moldova și în Transilvania însă n'a izbutit, dupăcum fără rezultatul dorit a rămas și propunerea lui Bălcescu și Cogălniceanu de a publica un *Dicționar biografic* cu viețile celor mai însemnați Români din *toate părțile și din toate veacurile*. După 2 ani de activitate promițătoare această *Asociație literară* așipit fără nădejdea unei apropiate reînvieri. Ceva mai târziu, primind, la 1852, câteva ajutoare bănești prefectii ardeleni Simion Balint (9500 fl.) Ioan Axente (9000 fl.) și Avram Iancu (6000 fl.) — dupăcum aflăm dintr'o scrisoare a lui Aron Florian, — au dăruit toți trei suma de 2500 fl., care sumă s'a depus pe numele lui Dr. Pavel Vasici la cassa de păstrare («Sparkassa») din Sibiu, în ziua de 30 Aprilie 1852, ca să poată servi la înființarea unei societăți literare române. În 2 Maiu 1852 Aron Florian scria lui Ioan Maiorescu despre această întâmplare următoarele: «Eu mă folosii, de ocaziunea aceasta, când li-s'au dat banii, pe lângă decrete foarte flatătoare și stătui de dânsii, ca să dea ceva pentru un scop național; am socotit, că centrul de unire al Românilor nu poate fi altul decât o societate literară română. Ei pătruseră necesitatea și importanța și contribuira Balint 1000 fl., Axente 1000 fl., Iancu numai 500 fl. C. M. Eu făcui iute actul de fundațiune, pe care ei îl subscriseră, luai banii dela ei și îi pusem la Sparkassa. Prin actul de fundațiune ei au ales 5 bărbați din cei de aici și pe Barițiu din Brașov, ca să compună statutele, să le subștearnă la guvernii spre aprobațiune și să facă pașii trebuincioși, ca societatea să intre în viață. Bine s'a făcut

ori ba... Eu de scop al societății literare în actul de fundațiune am pus cultura și dezvoltarea limbii și publicarea de cărți folositoare».

Maiorescu însă nu aprobă idea lui Aron Florian, ci insistă pentru înființarea unei academii române de drept. Mai târziu Florian, învinuit de Maiorescu, că ar fi agitat contra academiei, se scuză prin epistola din 4 August 1852 spunând, că dânsul și-ar jertfi pentru academie, dacă ar fi «practicabilă», nu numai opiniunile, ci întreagă personalitatea sa.

Divergența opiniunilor între ceice doriau «societatea literară» și între ceice insistau pentru înființarea unei academii, de o parte, iar de altă parte nefastele învrăjbiuri confesionale, cari au bântuit întreg deceniul absolutizmului, împiedecând realizarea acestui plan, banii depuși la «Sparkassa» din Sibiu i-a ridicat, în vara anului 1854, desigur cu învoirea lui Vasici și a donatorilor, poetul Andrei Murășanu.

Înființarea societății literare a rămas deci tot în domeniul dorințelor, cari își așteptau înlăptuirea în timpuri mai senine.

La 1859 apărui în «Aradul vechi» un fel de almanah literar, intitulat «Muguri», dedicat «sexului frumos român» și alcătuit «prin conlucrarea junimei clericale și studioase a claselor gimnaziale superioare», cuprinzând 59 poezii, parte originale, parte reproduse din autori cu renume.

Această carte îndemnă pe colaboratorul «Telegrafului Român», Zaharie Boiu, să scrie o recenziune severă, spunând, că tot ce e bun într'ânsa, nu e propriu și tot ce e propriu, nu e bun, afară de trei poezii ale lui Atanasie Marienescu, cari sunt «ca trei fire de măgheran printre urzici». La observațiile lui Boiu a răspuns profesorul din Arad, Dr. Atanasie Șandor, luându-și elevii în apărare. (Tel Rom. 1860 Nr. 13.)

Critica severă a lui Z. Boiu avu darul a provoca o discuție serioasă și folositoare prin faptul, că s'a accentuat iarăși necesitatea unei societăți literare, s'au indicat chiar căile și mijloacele potrivite pentru împlinirea acestei dorințe vechi.

Correspondentul «Telegrafului Român» din Țara Oitului, Ioan Pușcariu, arată, că nu atât studenții aradani sunt de vină pentru versurile slabe din almanahul «Muguri», ci mai mult societatea românească însăși, deci împrejurarea, că ei n'au avut de unde să învețe a scrie românește frumos și corect. «Adevărat,

că copiii dela Arad & Comp. cu idei ungurești, cu sintaxă germană și cu cuvinte latinești nu putură produce o carte poetică, însă oare avem noi un Panteon român, niște sărbători olimpice, unde să audă pe bătrâni românește?

Aceasta lipsește, cum a lipsit în tot trecutul românesc, care în părțile sale mohorâte se caracterizează, între altele, și prin totala «lipsă de reuniuni», pe când «dacă am avea nu o academie ca a Ungurilor din Pesta, ci numai o reuniune modestă ca a Sașilor din Transilvania, cea pentru cunoștința țării («Verein für Landeskunde»), o reuniune de exemplu, pentru cultura poporului român, dacă ne-am adună sub forma asta *legală* în tot anul odată la Brașov, apoi la Săcele, la Zărnești, la Făgăraș, la Sibiiu, la Rășinari, la Săliște, la Hațeg și așa mai încolo, apoi am trece și la Lugoj, Lipova, Arad și mai pe urmă la Cernăuți și Suceava — dacă din o contribuire ce o ar hotărâ statutele s'ar formă un fond pentru o bibliotecă română, muzeu român ș. a. — dacă literații noștri și mai ales cei începători, mai nainte de a-și da lucrările lor pe mâna fiilor lui Guttenberg, le-ar așterne acestei reuniuni spre o revizuire literară — cred, că atunci ne-am putea cunoaște mai întâi slăbiciunile noastre, apoi am putea îndreptă și pe ale tinerilor mai cu datornică cruțare, fără să aibi scărbe, fără de a-i descurajă și a-i desmântă poate pentru totdeauna dela literatură... atunci i-am face atenți și la aceea, că nu fiecare are aplicare naturală spre poezie și sila e în zadar; că nici nu e de lipsă a se face toți deodată poeți; că poezia crește mai lesne pe fețele, decât pe dosurile Carpaților; că spre recompensă noi aici avem alte fântâni literare de exploatat: anticitățile, istoria și geografia română, mineralogia, botanica, fauna ș. a.

Curând după acest apel ziaristic urmează, tot în coloanele «Telegrafului Român», o corespondență din Blaj, scrisă la 11 Aprilie 1860 de profesorul Ioan Rusu, protopopul de mai târziu al Sibiiului, care insistă și el asupra foloaselor, ce ar putea să aducă o societate literară, și îndeamnă pe Români să nu mai stea «cu mâinile în sân, să le pice mură în gură, ci să-și unească puterile și luminile minții, să nu cruțe nici jertfe, nici osteneală pentru un scop nobil, căci numai așa vor scăpa de judecata lumii și de osânda posterității».

IV.

În 10 Maiu 1860 Șaguna înaintează, în această chestiune, guvernatorului ardelean Liechtenstein o petiție subscrisă de 171 Români, cari roagă guvernul ardelean să le îngăduie a ține în Sibiiu o adunare constituantă («consultătoare»).

Petiția aceasta a fost scrisă de Dr. Ioan Rațiu și «compusă cum se exprimă Barițiu, în termeni atât de pipăiți, umiliți, respiratori de lealitate, pe cât se putea afla în limba germană, bogată în expresiuni plăcute despotismului».

În răspunsul său din 12 Iulie 1860, adresat lui Șaguna, care se află atunci ca membru al senatului imperial în Viena, guvernatorul Liechtenstein spune, că înainte de a admite adunarea cerută, trebuie să i-se facă cunoscut, cel puțin în liniamente generale, proiectul de statute, căci dânsul nu poate încuviința constituirea unei societăți cu tendințe exclusiv naționale și care se izolează în mod vădit, de celelalte naționalități din țara aceasta.

După primirea acestui răspuns Șaguna s'a adresat curând lui I. Pușcariu, G. Barițiu și T. Cipariu cu rugarea de a elabora fiecare câte un proiect de statute și a i le trimite spre întrebuințare. Din aceste 3 proiecte, a combinat însuși unul, înaintându-l guvernatorului cu rugarea, «să binevoiască a mijloci încuviințarea lui cea dorită de o nație, care a dat nenumărate dovezi despre alipirea sa către tronul maiestatic și al cărei patriotism curat și străin de orice separatism ostensibil se dovedește și cu §-ul 4 al statutelor, unde limpede se zice că membrii acestei Asociațiuni pot fi *de orice religie și nație*.

Dupăce primi răspunsul favorabil dela guvernatorul Liechtenstein, convocă pe ziua de 9/21 Martie 1861 la Sibiiu pe toți cei 171 de inși, cari au subscris petițiunea din 10 Maiu 1860.

În edificiul seminarului s'a ținut sub prezidiul lui Șaguna adunarea constituantă, care a discutat și aprobat statutele. Șaguna deschise adunarea prin o frumoasă cuvântare, comunicând rezultatele stăruințelor, ce s'au pus pentru înființarea acestei societăți, și arătând, că «legile patriei noastre sunt de natură progresivă, deși într'un punct încă ne apasă, adică în punctul naționalității», termină cu următoarele cuvinte de îmbărbătare, cari pe lângă un apel călduros, cuprind și o promisiune solemnă, împlinită din partea lui cu prisosință:

«... monumentele materiale ale unui period cult se pot nimici prin mâni barbare și o nație liberă se poate lipsi de libertate prin niște legi draconice; însă monumentele spirituale și moravurile cele bune, precum și valoarea lor rămân pentru toți timpii nerăsturnavere, căci acestea sunt mai presus de orice putere silnică și fizică, de ele nu se poate atinge mâna barbarului, furul nu le poate fură, moliile nu le pot mânca. Fiind așa dară problema noastră a înaintă literatura, cultura, industria și agricultura națiunei noastre, adecă a înaintă starea spirituală și materială a poporului nostru, vrem a deșteptă prin mijloace naționale facultățile, va să zică cugetările cele senine și serioase în poporul nostru, ca să cunoască ființa și destinația sa și să o știe întrebuință spre tot binele, precum și alte nații fac astăzi aceasta și precum cere spiritul cel civilizator al secolului nostru, darurile lui vor garantă viitorul cel mai ferice a mult cercatei noastre națiuni și o vor feri de niște lovituri ucigătoare de religia și limba ei. — Aceste convingeri mari să ne însuflețească, domnilor, pe noi toți, și atuncia tare cred, că cerul va încoronă cu flori de mângăere întreprinderea noastră, și va ascultă rugăciunea mea, prin care cucerindu-mă îl rog, ca să reverse binecuvântarea sa asupra *Asociațiunei noastre*, căci tot darul desăvârșit vine de sus, dela părintele luminilor.

În sfârșit din parte-mi mă oblig, că voi sprijini scopul Asociațiunei noastre, încât va stă în puterile mele, căci aci voi fi norocos a auzi sunetele cele dulci ale limbei mele materne, care la străini nu s'a învrednicit de atențiune, însă acelea cu atât mai scumpe sunt inimii mele!»

La sfârșitul adunării (ședința III) Barițiu mulțumește lui Șaguna pentru ostenelele și sacrificiile, ce a binevoit, precum în nenumărate cazuri, așa și cu ocaziunea aceasta, a le aduce în cauza națiunii și îl roagă să stăruiască și mai departe pentru Asociațiune «până la deplina ei înființare prin aprobarea prea înaltă a statutelor și până la prima adunare generală»...

Statutele discutate și primite în această adunare Șaguna le-a înaintat din nou, prin guvernul ardelean, la Viena, de unde primind în Septemvrie aprobarea, el a convocat pe ziua de 23 Octomvrie (4 Noemv.) la Sibiu «pe toți inteligenții națiunei noastre, cari voiesc a fi membrii «Asociațiunei», spre a lua parte la inaugurarea și deplina constituire a aceleiași». În dis-

cursul inaugural rostit cu acest prilej Șaguna spune, că «Asociațiunea are o problemă «pe cât de nobilă, frumoasă și unică în felul său astăzi în întreaga noastră națiune din toate părțile»... «pe atât și de serioasă și grea, pentru că cere o perseverență de fer și un sacrificiu din inimă». Schițează apoi pe scurt luptele, ce a purtat el cu ministrul Thun, pentru promovarea culturii naționale în deceniul absolutismului, și pașii ce i-a făcut pentru înființarea «Asociațiunei», terminând astfel: «Domnilor, masa dulcelei maicei noastre este pregătită pentru oaspeți mulți; maica noastră a fost până acum îmbrăcată în doliu, dar de acum înainte se îmbracă în haine de nuntă și poștește la masă pe toți fiii săi, ca să strălucească și ea în și cu casa sa și să înnoiască pe fiii săi, precum se înnoiesc tinerețele vulturului».

La cuvântarea lui Șaguna a răspuns Cipariu prin clasicul său discurs despre importanța limbii naționale, a acestui «tezaur..... dulce ca sărutările măicuțelor noastre, când ne aplecam la sânul lor, tezaur mai scump decât viața; tezaur care de l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată, ca cineva cu puterea, cu înșelăciunea, sau cu momelile să ni-l răpească din mâinile noastre, atunci mai bine să ne înghită pământul de vii, să ne adunăm la părinții noștri cu acea mângăiere, că nu am tradat cea mai scumpă ereditate, fără de care nu am fi demni a ne numi fiii lor: limba românească», și adaugă: Un razim naționalității române se împlântă astăzi, ci sperăm, că asemenea razime de asta și de alte forme se vor împlântă și de aci înainte și mai multe și mai puternice».

«Așa după 16 luni, computate din 10 Maiu 1860 până în 13 Septembrie 1861 — scrie mai târziu Barițiu — inteligența poporului român ajunsese ca să-și câștige un loc de convenire, unde să nu aibă a face nici cu scolasticismul teologilor, nici a se arunca în vâltoarele politicei militante, ci a se mărgini pe câmpul cel de altmintrelea foarte larg, totodată frumos și dătător de viață al literaturii și al științelor, precum și a căută neîncetat mijloace, nu fantastice, ci reale și oneste, spre a lumina, cultiva, înavuți și fericii pe popor, pentru ca să fie fericită țara».

Cu ocazia constituirii s'a adunat suma de 5600 fl. dela 212 membri, cari au contribuit cu diferite sume dela 5—210 fl.; prelații premergând și aci cu frumos exemplu, au dăruit pe seama «Asociațiunii». Șuluțiu 2000 fl., iar Șaguna 1050 florini.

În ședința a doua s'a ales ca prezident pe timp de 3 ani (în sensul §-ului 11 din statute) Șaguna cu 75 voturi față de 20 date pentru Șuluțiu, 17 pentru Andreiu, Mocioni și 11 împărțite între alții. Cu unanimitate au fost aleși Cipariu, vice-prezident și Barițiu secretar primar, iar ceilalți funcționari și un comitet de 12 inși — cu majoritatea voturilor. În semn de recunoaștere a meritelor literare 24 de români, din provinciile austriace și de peste munți au fost aleși membri onorari, tot asemenea și 3 străini: contele G. Csáki, «pentru ajutoarele făcute școalelor și literaturii românești», Aurel Kecskeméti, redactor la «Sürgöny» în Pesta și Dr. E. I. de Tkalacz, redactorul revistei «Ost und West» din Viena — «pentru favorirea limbei române».

În ședința a 4-a și cea din urmă s'a luat hotărârea de a se împărți, — începând cu anul școlar 1861/2, — între 10 studenți lipsiți de mijloace, o sumă de 600 fl., apoi în lipsa unui local propriu, Șaguna propune și adunarea primește «ca o odaie din Seminarul diecezan să se adapteze spre scopul acesta». Adunarea se încheie prin următorul cuvânt potrivit a lui Șaguna: «Ne-am adunat în caritate, ne despărțim în caritate. Dea Dumnezeu, ca până la capătul veacului să fie tot așa. Să ne mai întâlnim la masa mamei noastre comune; să ne îndulcim de limba, de naționalitatea și de toate câte sunt ale Românului. Luați seama, în ce momente și în care epocă viețuim. Popoarele mai înainte au putut trăi fără literatură; iar astăzi așa ceva este curat peste putință. — Feudalișmul aristocratic s'a delăturat prin desvoltarea puterii morale și cunoașterea legilor firești; a pășit în locul aceluia egalitatea de drepturi și egala îndreptățire, să nu uităm însă, că puterea minții și a geniului, științele și artele sunt, care în zilele noastre dau popoarelor tărie și le asigură viitorul».

Astfel s'a înființat «Asociațiunea transilvană», după multe încercări și stăruințe și prin o precauțiune înțeleaptă, care a știut prinde momentul oportun, reușind să înlăture diferitele greutăți, ce îi stăteau în cale și ar fi putut s'o răpună din momentul înființării, sau chiar înainte de a lua ființă, cum știm, că s'a întâmplat cu încercarea dela 1808 și cu cea dela 1852. «Asociațiunea s'a născut — cum spuneă N. Iorga cu dreptate la 1905 — din curentul neîntrerupt spre lumină, care a însuflețit de 150 de ani măcar pe Românii din Ardeal, și țările

ungurești, din iubirea adevărată către popor, căruia îi trebuia școli, tot mai bune și mai românești, pentru a putea sta alături cu alți locuitori ai acestui pământ. Ea s'a adus la îndeplinire într-o clipă rară, când amintirile unor primejdioase lupte, purtate împreună uniseră în inimi pe credincioșii celor două Biserici, rivale totdeauna din nenorocire, dușmane uneori, în care anumite împrejurări au împărțit neamul nostru din acele părți amenințate. Dela început «Asociațiunea» a fost și a lui Șaguna și a lui Șuluțiu și a Blăjenilor și a Sibienilor, și a Uniților și a Neuniților. Și aceasta alcătuiește *însușirea ei de căpetenie și cea mai scumpă* *Unde desbină legea, unește cartea, lumina*.

V.

Ca președinte al Asociațiunii a participat Șaguna la ședințele comitetului și a condus trei adunări generale, dela celelalte fiind împiedecat prin neconținutele lupte, ce purtau tocmai atunci pe teren politic, bisericesc și școlar. La distribuirea ajutoarelor pentru studenți eră totdeauna cu cea mai mare atențiune și dacă pentru vreunul dintre studenții cei buni nu se ajungea ajutor din fondurile extrem de modeste ale Asociațiunii, nu stătea mult pe gânduri, ci îi oferea din al său, căci pentru cererile oamenilor harnici Șaguna avea totdeauna urechea și punga deschisă.

Cea mai frumoasă și mai reușită dintre adunările generale ale «Asociațiunii», sub prezidenția lui Șaguna a fost, desigur, cea din Brașov, ținută la sfârșitul lui Iulie 1862 și împreună cu o expoziție de produse ale industriei naționale. Scopul acestei expoziții a fost — dupăcum arată Șaguna în circulara sa — «înaintarea și deșteptarea Românilor, precum și progresul și gustul estetic pentru tot ce este frumos și folositor». La deschiderea ei au asistat peste 800 membrii. În discursul său introductiv, Șaguna, pornind din cunoscuta sentință a istoricului Bonfiniu, că «Românii s'au luptat mai mult pentru limbă, decât pentru viață», a vorbit «cu *multă prudență, multă abnegațiune, mult patriotism concentrat*, — cum ne asigură Odobescu, care a participat la această adunare, — despre importanța limbii și culturii naționale, spunând că națiunea română nimic mai mult și mai puțin nu dorește, decât aceea, *ca să rămână în viața sa națională, adevă în viața limbei sale*, și prin aceea, ca prin

mijlocul cel mai sigur să întemeieze și să lătească cultura și prosperitatea națională și patriotică, precum o vede aceasta la celelalte națiuni surori compatriotice».

În optimismul său entuziast declară, că se simte «de trei ori fericit» ca președinte al acestei Asociațiuni, căreia îi proorocește: că într'un viitor nu prea îndepărtat își «va vedea ostenelele sale încoronate cu succesul dorit»: literatura, cultura, școalele, institutele literare vor ajunge în stare înfloritoare, satele și orașele românești vor înainta; grădini și holde frumoase se vor vedea acolo, unde până ieri erau «polomide și alte ierburi sălbatice», economia națională va pătrunde și la plugarii noștri, «pe scurt nu vor trece multe zeci(mii) de ani și națiunea română va fi regenerată și întinerită în puterile sale intelectuale, industriale și materiale, pentru că națiunea este setoasă după cultură și luminare, iar membrii acestei Asociațiuni nu vor cruța nici un sacrificiu, ce ar condiționa un viitor mai fericit și propășire națională».

În această adunare generală, pe lângă animatele debateri în chestia ortografiei și frumoasele disertații ale lui G. Barițiu, Gavril Muntean, T. Cipariu și Ioan Pușcariu, au mai fost și alte momente însemnate ca d. e. premiarea poeziilor lui Andrei Murășanu, cu 50 de galbini. Suma era destul de modestă, ceea ce președintele Șaguna află de potrivit a justifica prin următoarele cuvinte: «În adevăr mie mi se pare puțin această sumă pentru celebrul nostru poet, însă proiectarea s'a făcut în privire cu starea pecuniară a «Asociațiunii». Dar la acest neînsemnat premiu se adaugă altul foarte mare, premiul moral, și cred, că explic simțămintele și convingerea adunării poftind dlui Andrei Murășanu a avea tăria trupească ca vârful Surului și Măgura Codlei».

Tot în această adunare s'a discutat și ideea înființării câtorva secțiuni științifice, luându-se decisiunea de a se întocmi «deocamdată numai trei secțiuni: 1. *filologică*, 2. *istorică* și 3. *fizico naturală*».

Adunarea se termină, și astădată, prin cuvintele de însuflețire ale președintelui, care proorocește, că «existența «Asociațiunii» nu numai că nu este periclitată din nici o parte ci e asigurată din toate părțile prin unirea, armonia, simpatia și concursul tuturor Românilor».

«Asociațiunea» își fixase chiar dela început un *program foarte vast și frumos*, realizarea căruia trecea însă peste puterile și mijloacele materiale modeste, de care dispunea această instituțiune folositoare. «In sfera de activitate trasă pentru «Asociațiunea noastră — scrie Barițiu — se cerea din capul locului un venit anual sigur de 40—50,000 floreni, adică interese dela un milion floreni. Dară unde eră milionul?»... Suma de 5600 fl., câți s'au putut adună la constituirea din toamna anului 1861, s'a urcat în curs de 2 ani la cifra de 20,466 fl. 86 cr.

La următoarele trei adunări generale ținute la Blaj (1863), Hăteș (1864), Abrud (1865) n'a mai putut participa Șaguna, fiind împedecat la 1863 prin participarea la dieta ardeleană, la 1864 de o boală, pentru a cărei tămăduire a trebuit să cerceteze băile din Mehadia, iar la 1865, având să sfințească, chiar în 15 August — ziua adunării generale, — pe Popasu ca episcop al Caransebeșului. În lipsa lui aceste trei adunări s'au ținut sub conducerea vice-prezidentului Timoteiu Cipariu, care la Abrud, atât în numele său, cât și în al adunării întregi, exprimă dorința de a l vedea pe Șaguna în fruntea strălucitelor adunări generale, spre a le conduce «cu toată energia îndatinată, și cu toată însuflețirea, ce știe insuflă în inimile tuturor».

Adunarea ținută anul următor, 28—29 August 1865, la Alba-Iulia a fost cea din urmă condusă de Șaguna, ca prezident. În cuvântul de deschidere arată motivele, cari l-au silit să absenteze dela cele trei adunări anterioare, adresează lui Cipariu «mulțumirea sa cordială și frățască» pentru bunătatea și «deosebita desteritate», cu care a condus acele adunări «spre îndestulirea obștească»; constată iarăși, că «Asociațiunea» și-a «împlinit din destul misiunea sa, față cu mijloacele cele smerite pecuniare, de care poate să dispună». Și vorbește apoi despre însemnătatea morală și socială a muncii, citând părerile unui renumit profesor de istorie (Labouleye) dela universitatea din Paris, din cari scotea încheierea, că «fără muncă pricepută și stăruitoare nu poate înainta cultura unui popor, nici onoarea și aprecierea lui în societatea civilă».

Până la această adunare capitalul «Asociațiunii» sporise la suma de 26,161 fl. 10 cr.

Cu câtă încredere privea Șaguna viitorul «Asociațiunii», s'a putut vedea și din mărturisirile și constatările optimiste,

cuprinse în diferitele discursuri ce a rostit cu prilejul adunărilor generale. Mai cităm aici o sentință caracteristică. Întâlnindu-se în vara anului 1864 la Brașov cu Barițiu, Șaguna îi zise acestuia, «cu vocea oareșicum dureroasă, ca și cu un presimț profetic»: «Să nu lăsăm, dle Barițiu, ca să apună «Asociațiunea» noastră, să o susținem cu toate brațele, încât dacă s'ar întâmplă, să perdem toate celelalte drepturi, la câte ne ni-zuim, să rămânem cel puțin cu acest mijloc comun de cultură a limbei și a spiritelor. *Zelul nostru pentru «Asociațiune» să nu scadă!*» La acestea adaugă Barițiu, că «situațiunea cu Viena începuse a se schimba încă în 1864 în defavoarea Românilor. Episcopul Andrei o simțise mai curând decât noi ceștialți».

*

Sub conducerea înțeleaptă a lui Șaguna și Cipariu și pe lângă stăruința neobosită a lui Barițiu «Asociațiunea» izbuti să-și croiască o cale, pe care aveă să înainteze cu încetul, pas de pas, trezind prin adunările sale generale în fiecare an câte un ținut locuit de Români, organizând serbări culturale, ținând conferințe pentru intelectuali, prelegeri populare pentru săteni și cursuri speciale pentru analfabeți, împărțind ajutoare studenților și meseriașilor săraci, însuflind pretutindeni poporul pentru scopurile ei și adunând, din prisosul bogatului ca și din «obolul văduvei», mijloacele bănești necesare pentru realizarea acestor scopuri.

Când i s'a cerut să realizeze lucruri prea mari, în absolută disproporție cu mijloacele materiale modeste, de care dispunea, ca d. e. înființarea unei academii de drepturi, cum propunea consilierul Iacob Bologa în adunarea generală din Năsăud (1870), firește că astfel de dorințe, oricât de nobile și frumoase, nu le putea duce «Asociațiunea» la îndeplinire.

Dar când în fixarea scopurilor ei s'a ținut seamă de realitatea împrejurărilor, când propunătorii și îndrumătorii rămăneau în marjinile posibilităților, s'a făcut din deceniu în deceniu câte un pas spre progres, cum s'a întâmplat cu înființarea revistei «Transilvania», a școalei civile de fete cu internat, a publicării «Enciclopediei Române», a zidirii palatului cultural și a inaugurării muzeului istoric și etnografic din Sibiiu.

Astfel putem constata, că «Asociațiunea» este în timpul de față una din cele mai vechi instituții culturale, pe cari le

au Românii din oricare parte a Țării noastre întregite și că în cadrele ei s'a desfășurat — cu mijloace modeste, dar cu stăruință impunătoare și cu laudabil spirit de sacrificiu — o activitate sistematică, o muncă devotată, spornică și deosebit de folositoare intereselor noastre naționale.

Conducătorii «Asociațiunii» dela Andrei Șaguna până la Andrei Bârseanu au dat dovadă de aceleași însușiri, pe cari Odobescu le-a putut descoperi, la 1862, în persoana celui dintâi președinte: *de multă prudență, multă abnegațiune și mult patriotism concentrat!* De aceea au fost în stare să creeze o tradiție luminoasă și să câștige desăvârșita încredere a tuturor păturilor poporului nostru în viitorul acestui așezământ cultural, considerat ca o expresiune permanentă a conștiinței și solidarității naționale românești.

Indrumările date de Șaguna au fost urmate și în domeniul cultural al «Asociațiunii» cu aceeaș perseveranță ca și în domeniul religios-moral și național-politic al autonomiei bisericesti.

Dr. Ioan Lupaș.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Doamnă lapte.

Populară.

Scrisoare culeasă de pe front.

*Foaie verde de cais
Îți trimit din nou înscris
Că la noi e mult frumos:
Verde sus... și verde jos.
Sus pe munte e curat
Orăutul de mui s'a luat.
Numai pe inima mea
Ce s'a pus nu se mai ia.*

*Foaie verde de mohor
Mult îmi e de tine dor
C'aș da tot să mă răpăd
Pân' acasă să te văd
Și s'ascult frumosu-ți glas.
Dar armata nu-mi dă pas
C'am legat cu ea contract
S'alung Neamțul și să-l bat.*

Foae verde foi de nuc
De-aş avea parte s'apuc
Ca să batem pe Nemţi leasă
Să mă 'ntorc cu bine-acasă.
Să te strâng în dorul meu
Cum strângeam arma 'n tranşeu.
Şi să te sărut cu foc
Ca granatele în joc.

Foae verde foi de în
Jos în vale la Caşin
De cinci ori eu m'am luptat
Cu Germanul cel spurcat
Iar odată la Slănic.
Şi n'am grijă zău, nimic
C'am să mor sau să trădesc!
Dar... la tine mă gândesc.

BCU "Babeş-Bolyai" University Library Cluj
Foae verde merişor
Pe când aici e uşor,
Focul dragostii-i mai greu.
Şi te ţine 'ncins mereu
Fără gând de-a fi scăpat.
Şi ca pe-un bujor uscat
El te scutură în vânt
Pân' te bagă în mormânt.

Foicică, foi de pin,
Ți-aş mai spune al meu chin,...
Dar e timpul furtunos
Şi de sus pe pisc în jos
Ne vin musafiri la sfat.
Zor răvaşu-am încheiat,
Ca să 'ncep un alt acum
Plin de foc, oţel şi fum!

Caşin. 1917.

George Ponetti.

Istoricul ca o forță politică în Europa Centrală.

În 22 Noemvrie 1922 și-a ținut, sub titlul de mai sus, marele nostru prieten, Dr. Seton-Watson (Scotus Viator) disertația de inaugurare a catedrei pentru «Istoria Europei Centrale», nou creată la universitatea din Londra. La această catedră a fost numit ca profesor dl Seton-Watson, și a meritat pe deplin această numire fiind dânsul primul dintre istoricii englezi care s'a ocupat cu trecutul acestei părți din Europa. Distinsul istoric este prea bine cunoscut și iubit de oamenii noștri de știință cum și de întregul nostru popor pentru nemuritoarele sale merite ce și-le-a câștigat în lupta dusă întru izbânda cauzei drepte a naționalităților din fosta monarhie, decât ca să trebuiască să-i descriu personalitatea. Cred însă, că este de mare interes să redau în rezumat admirabila disertație, care conține și programul catedrei noui înființate, pentru că acest plan de muncă, odată început, va fi de o importanță și valoare incalculabilă pentru relațiile din viitor ale țării noastre și a întregii Europe Centrale cu marea Britanie.

* * *

Ca motto citează dl prof. Seton-Watson cuvintele lui Joseph de Maistre. Ele redau obiectivitatea înăscută prietenului nostru, o calitate atât de necesară unui istoric, și care distinge operele sale de mare valoare: «Je continuerai toujours à dire ce qui me parait bon et juste sans me gêner le moins du monde. C'est par là que je vaux și je vaux quelque chose».

Dl prof. Seton-Watson începe a ne arăta ce puțină atenție se dăduse în trecut la toate universitățile engleze studiului de istorie, care «ca studiu organizat, și cu atât mai mult ca o carieră profesională este și azi încă (în Anglia) în stadiul ei de copilărie». Această desinteresare s'a datorat în parte principiului politic «splendid isolation», și numai pe timpul împărătesei Victoria, când Anglia și-a început politica de expansiune, a prins rădăcini studiul istoriei coloniilor, a Indiei și Americii, rămânând istoria continentală ca cea din urmă. Războiul mondial ne-a dovedit «necesitatea pentru o interpretare directă a

¹ «The Historian as a political force in Central Europe». Editura: Ere and Spottiswoode — 9. East Harding Street, London.

istoriei între națiune și națiune și în acelaș timp ne-a întărit convingerea că oamenii de stat, cari îndrumă politica lumii, trebuie să poseadă o bază solidă de cunoștințe istorice». Asta și alte cauze similare au îndemnat la crearea catedrelor pentru limbile spaniolă, portugheză, rusă, olandeză, italiană, greacă modernă, precum și cursuri de limba cehă, sârbească, polonă și română la universitatea din Londra. Ne arată ce multă atenție au dat universitățile germane studiului diferitelor țări; asemenea și Republica Cehoslovacă care a creat la Praga câte-o universitate rusă și ucrainiană, o muncă «a cărei investire poate foarte ușor aduce pentru Cehoslovacia conducerea intelectuală a lumii slave». D-sa ne spune că Englezii posed numai puține lucrări mai vechi, care tratează istoria Germaniei, cum sunt: House of Austria de Cox; Frederick the Great de Carlyle; Stein de Seely; Germany de Sir Adolphus Ward; Bismark de Robertson și essayurile profesorului Peterson despre cultura germană. Inșă sudul și estul acestei țări a fost și mai puțin exploatat de istoricii englezi. Ce privește Austro-Ungaria, Anglia nu posedă ca operă engleză decât admirabila lucrare a dlui Wikham Steed: The Habsburg Monarchy. Mai bine cunoscută este istoria Bohemiei, prelucrând contele Lützow (bohem de origină) scurta istorie a lui C. E. Maurice. Despre Polonia și Bulgaria nu este nici o lucrare. Serbia a fost tratată abia în 1917 de dl Temperley; iar despre România nu s'au scris decât pamflete scurte din timpul războiului. Dl prof. Seton-Watson este prea modest când nu amintește operele sale care toate tratează chestiuni aparținând istoriei contemporane a fostei monarhii, a Slavilor de sud și a Românilor. Istoria Turciei s'a scris mai des, inșă «nu sunt lucrări», zice d-sa «cari să se poată apropia de acelea ale lui Hammer, Purgstall, Iorga sau Zinkeisen».

După cele premergătoare ne face o schiță cum va trebui să se fondeze studiul istoriei și arată că această muncă este realizabilă prin înființarea catedrei noi și va fi și mai mult ajutorată de «Institutul pentru cercetări istorice», și acesta nou înființat, precum și prin «Slavonic Review», publicația «Școalei pentru studii slave» din care până azi face parte și limba noastră.

*

Câmpul de activitate al catedrei pentru «Istoria Europei Centrale» cuprinde «teritoriul fostei monarhii Austro-Ungare și

statele balcanice afară de Grecia». Cu toate că dl Seton-Watson recunoaște necesitatea specializării în istorie crede că nu va putea neglija legăturile dintre istoria acestui teritor și evenimentele din țările vecine. Are convingerea că istoricul englez va putea fi mai obiectiv în tratarea trecutului acestor părți, în care naționalismul, deci și ura joacă un rol așa de mare; el va trebui însă să recunoască evenimentele internaționale de superioare celor naționale.

D-sa își fixează de program să trateze istoria Habsburgilor ca «politica unei dinastii împedecată în dezvoltarea ei prin dualismul între țanta ce o urmăreau și posibilitatea de-a o realiza», dualism inerent statelor situate între Vest și Est. În istoria Cehilor va arăta relațiile ce le-a avut Bohemia cu imperiul medieval, precum și rolul mișcării lui Huss în gândirea politică și religioasă a Europei. Cu privire la Ungaria va arăta doctrinele constituționale, atât de caracteristice, care au îndemnat poporul maghiar să lupte multă vreme contra absolutismului Habsburgilor. La Jugoslavia va trata influințele rivale ale Romei și a Bizanțului. Înainte de-a trata istoria pur națională, se va ocupa cu problemele create prin atingerea lumii teutone cu cea slavă și a lumii slave cu cea latină, precum și cu rolul pe care «providența se pare că a hărăzit-o statelor din partea asta, ca să fie o legătură între Occident și Orient».

După ce ne spune că se va ocupa în special cu istoria secolului trecut și cu istoria contemporană, ne arată că această istorie se va compune din două părți: cea strict academică și cealaltă aparținând «politice practice». Răspunde pe larg la întrebările: 1. «Poate istoria contemporană fi predată și scrisă în mod corăspunzător?» și 2. «Care este adevărata legătură între istorie și politică?» D-sa spune că nu se poate cere în știința istoriei «acea exactitate, care se atribuisse înaintea zilelor lui Einstein unor anumite științe» și că un istoric trebuie să se folosească de tot materialul ce i-ar putea fi de folos în opera sa. Nu primește afirmația lui Freeman că «istoria este politica din trecut și politica istoria prezentă», ci preferă afirmația Lordului Acton, fiind mai precaută, că «politica și istoria sunt înțreșute, dar nu sunt una și aceeași»; deci istoricul trebuie să fie seamă, în mod aproape egal, de chestiunile religioase, sociale, economice și de problemele de rasă. Celce scrie istoria

trebuie «să se transpue în trecut» cum zice Eduard Fueter. Dl prof. Seton-Watson își propune să dea poesiei populare valoarea pe care o merită în studiul istoriei, pentru că ea ne desvăluie caracterul național și adesea ne arată dezvoltarea politică a unui popor. Încă Herder a recunoscut această necesitate, însă ca doctrină a fost admisă abia în timpul din urmă. D-sa recunoaște valoarea utilitară ce o are istoria în general și dovedește cu unele exemple afirmația lui Ranke că «trecutul este o cheie a prezentului — ceea ce se poate aplica pentru fiecare țară și perioadă — și prezentul este o cheie a trecutului — ce se potrivește în special pentru Europa Centrală și Sudestică».

Importanța studiului istoriei contemporane în legătura sa cu trecutul, au recunoscut-o pentru întâia oară Francezii, și munca lui Sorel, Rambaud, Levisse au justificat pe deplin prevederile lor. Diferitele împrejurări din timpurile recente au dovedit necesitatea acestui studiu, cum este faptul «că oameni fără experiență diplomatică au ajuns să decidă frontierele țărilor și atunci s'au impus cei cu cunoștințe istorice». Alt fapt este creșterea materialului istoric înmulțit parte prin presa modernă, care a adus publicitatea chiar și a celor mai mari secrete, și parte prin publicarea multelor memorii și a documentelor diplomatice. Și dl prof. Seton-Watson dă dreptate Lordului Loreburn, care afirmă că englezii nu sunt «o națiune care poate să se conducă singură în politica externă» și este în primul rând din motivul că «ca națiune am neglijat în mod așa de regretabil studiul istoriei și în special istoria recentă, deci suntem în imposibilitate de-a controla politica externă, care control nu poate veni decât prin cunoștință». Fiindcă «politica externă nu este un monopol al celor puțini, ci are un interes direct și vital pentru fiecare bărbat și femeie, fiindcă de ea depinde pacea și războiul».

* * *

Care a fost rolul istoricilor și a operilor lor în formarea evenimentelor politice? Fără a juca un rol conducător în politică Lordul Bryce și Mr. Fischer au adus mari servicii țării lor, iar istorici ca Hallam, Macaulay, Stubbs și alții «au stabilizat tradiția constituțională în Anglia și au infiltrat-o în conștiința politică a națiunii engleze». Teoria teutonă răspândită de Freeman și Grecu a influențat atitudinea Angliei din timpul împărătesei Victoria față de Franța și Rusia.

Arată cum au folosit marii istorici francezi, Guizot, Mignet, Lamartine și Thiers știința pentru a justifica revoluția sau chiar pentru a populariza teorii revoluționare și antidinastice.

Dar această influință a istoricului asupra politicii a fost și mai mare în Europa-Centrală. «Imperiul german» cum zice Schmoller «nici când nu s'ar fi putut creia fără ajutorul istoricilor». Niebuhr, Dahlmann, Waitz, Ranke, Droysen, Häusser, Mommsen, Sybel, Treitschke — toți au fost muncitori conștienți pentru ideia prusiană. «Munca lor a fost întrebuintată», după Lord Acton, pentru a absoarbe și a întări talentul difuz, sentimental și impolitic al sânguinciosului German». Asta o dovedește și proverbul german, că «profesorul a câștigat lupta dela Königgrätz». Diferința între școala istorică engleză și cea germană este, că, pe când prima a rămas independentă de stat, a doua a devenit, în 100 de ani înainte de războiul mondial, tot mai dependentă de autoritatea statului culminând chiar într-o idee aproape byzantină despre stat și suveran. După revoluția din 1848, când o mare masă de oameni noi au intrat în arena politică, istoricii pentru a-i putea influența și pe aceștia au trecut și pe terenul publicisticii. Ranke, care scria lui Manteuffel că «oamenii sunt creați de timpurile mari», și care personal ținea politica la o distanță oarecare, totuși și-a dat asentimentul ca următoarea definiție a istoriei să fie publicată în Zeitschrift für Geschichtswissenschaft: «istoria este o știință, care mai mult ca ori care este legată de politică, fiind chiar mamă și profesorul ei». Opinia publică și academică a fost cu Sybel care afirmă fraza lui Treitschke (ambii fiind expresia supremă a istoricului politic): «Oamenii tari fac evurile». Educația acestor istorici politici a îndepărtat poporul german de ideile radicale franceze și a întărit politica prusiană a Hohenzollernilor. Dar acești istorici cari se credeau justificați să vadă istoria Germaniei prin «ochi Germani» au contribuit prin asta la «scăderea nivelului și a mistificării idealurilor și metodelor universitare din Germania» cum spune profesorul Zimmern, și au provocat acea mare tragedie în istoria modernă «forțându-i să-și reformeze întreaga filozofie și toate credințele ce le aveau pentru a le pune în consonanță cu noul guvern, despre a cărui conducere și direcție au fost fericiți să fie lăsați în întuneric». Dl prof. Seton-Watson trage și aici învățătura, care a spus-o mai sus, cu privire la legătura între istorie și politică.

În Europa-Centrală și cea de Est «tradiția istorică a jucat un rol absolut decisiv pentru a scăpa națiuni întregi de uitare, și pentru a creia o hartă radical schimbată».

Istoricii austriaci (Schaffle, Menger, Sucis) nu au avut un rol conducător în politică fiind influința celor germani prea mare; iar Dr. Friedjung este un exemplu detestabil al obiceiului «ce-l aveau oamenii de stat austriaci și maghiari de a-și ține un istoric blând, care să le editeze actele, să le scrie memoriile și — se zice — să scrie articole pe care politicianilor le convine să le semneze». Lammasch și Redlich, doi istorici cu reputație mondială, continuă dl prof. Seton-Watson, au fost împiedecați de autoritățile statului să ocupe catedre.

La Unguri influința istoricilor a fost foarte mare, s'ar putea zice că fiecare Maghiar din clasa privilegiată era istoricul său propriu, sau avea cel puțin teoria sa constituțională. Acest fapt a dat tărie Ungariei în lupta ei contra perfidiei și abuzurilor dinastice, dar a fost totodată și slăbiciunea ei în împrejurările schimbate, când teoria constituțională învechită nu lăsase loc pentru «drepturile naturale» ale așa ziselor «națiuni neistorice».

Între Poloni memoria gloriosului trecut nu a dispărut nici în zilele cele mai negre; aceste amintiri nu fusese însă exprimate așa de mult de istorici ca de poeții și misticii lor, d. e. Mickiewicz.

«Ce ar fi putut fi mai trist și mai lipsit de nădejde», zice dl prof. Seton-Watson, «decât situația Românilor din mijlocul secolului al XVIII-lea; cele două principate erau subjugate de călcâiul Sublimei Porți și a șacalilor săi, a corupților prinți fanarioți; Românii din Transilvania subjugați de dominația maghiară la toată rigoarea unei stări de heloți politici, sociali și religioși? Și totuși, chiar în această situație tristă a soartei lor naționale glasul istoriei le sună la ureche». O mână de preoți văzură la Roma columna lui Traian, care le va invoca memoria descendenței lor dacă și romană. «Operile lui Micu, Șincai și Petru Maior le asigură autorilor dreptul și rangul între fondatorii României Mari».

Chiar și la Bulgari, cari erau poate și mai asupriți ca Românii, a jucat istoria un rol primordial în redeșteptarea sufletului național mort. Pionerii fusese călugărul Paisi și episcopul Sofronij.

Și mai evidentă a fost influința istoriei asupra renașterii naționale a Sârbilor, transmițându-se faptele istorice în primul rând prin povești și cântece naționale nescrise.

Exemplul cel mai bun pentru teza sa, îl găsește dl Seton-Watson la Cehi și la frații lor Slovaci. După dispariția statului bohem, eclipsa acelei națiuni a fost și mai mare ca a Polonilor, și numai la începutul secolului al XIX-lea a început deșteptarea lor națională, care era rezultatul cugetărilor și al oamenilor de știință iar nu al soldaților și al bărbaților dela curte. Această renaștere a început cu cercetările linguistice ale lui Dobrovsky, Jungman și alții, precum și prin fondatorul și inspiratorul cercetărilor istorice cehe, Palacky, care a spus cuvintele profetice: «Noi am existat înainte de a se naște Austria și vom continua să trăim și când Austria nu va mai fi». Nu este numai o întâmplare, că în capul republicii cehoslovace stă azi filozoful și istoricul Masaryk, adevăratul succesor a lui Huss, Comenius și Palacky, și care crede că politica cea adevărată este cea «reală»; dar «realismul în politică nu înseamnă o neapreciere cynică a principiilor, ci calcularea scrupuloasă a factorilor unei situațiuni date». Masaryk ne învață că «prima condiție pentru un om de stat este caracterul; că, a fi onest nu înseamnă să fii naiv sau să trăiești cu iluzii și că un luptător drept va învinge pe banditul care joacă fals». «Masaryk», continuă dl prof. Seton-Watson cu atâta dreptate, «este leaderul noiei școli politice și diplomatice și numai pe acestea se va putea clădi Europa nouă și noua Societate a Națiunilor».

Dl prof. Seton-Watson crede de necesar pentru un scriitor al istoriei contemporane să fie în contact cu oamenii din diferite țări, cari crează azi istoria ei, și să studieze dezvoltarea țărilor la fața locului. D-sa compară acest contact cu experimentele de lobarator ale științelor pure. Acest contact cu «istoria în formație» îi va da istoricului posibilitatea de-a cunoaște metodele politice și diplomatice a cutărei țări, îi va permite să pătrundă mai ușor în trecut, și i va procura o opinie echilibrată. «Istoricul trebuie să fie curajos și să trăiască deodată în prezent și trecut, reliefând ambele ca avertismente pentru viitor».

Datorința principală a unui istoric, este după dl prof. Seton-Watson, a ști ce factori poate omite și cum să selecționeze, căci o bună judecată nu trebuie să se bazeze pe toate datele,

dar factorii esențiali nu pot fi nici când neglijați. Și d-sa este un aderent al metodei comparative și crede ca Sir Thomas Browne că «există anumite fapte istorice cari sunt adevărate, și precum este o justiție răzbunătoare care distruge imperii mari, tot așa se va vedeă istoricul, care suprimă sau mistifică adevărul, mai curând decât ar crede, acuzat înaintea judecății istoriei.

V. V. T.

Flacăra galbenă...

— *Ady* —

*Mi-a pătruns o flăcără galbenă între visuri
Mă chinuesc, ... arde sufletu-mi cu vâlvătaie:
Cufundați-mă, aruncați-mă în ape de aur,
Ajutați-mă, nu mă lăsați în cumplita văpaie.*

*O muzică sălbatică mă alungă, mă înnebunește
Cu satanica aurului mreață,
Să amuțească odată această muzică
De atingerea bețigașului purtător de vrajă!*

*O, vino seară dulce și prietenoasă
Când nici cântecul, nici flacăra numai urmărește,
Vreau să dorm, vreau să dorm pe patul meu de aur
Senin, liniștit și împăratește...*

Trad. T. Murășanu.

În clipe de liniște.

Părinților mei.

*Plecat spre plaiuri depărtate
Lipseșc de mult de-acasă, mamă;
Dar clipele sunt neuitate,
Și glasul tău mereu mă chiamă.*

*Te roagă tată pentru mine,
De mai trăești cum cred eu, încă...
Și bun e Domnul, va fi bine,
Ne-om întâlni iarăși la luncă.*

*Iar de-oiu muri să nu plângi tată
Și tu să nu te jelești, mamă..
Să lași doar clopotul să bată,
S'asculte lunca și.... s'adoarmă.*

Bârlad, 1917.

*Alex. Gh. Stănescu Greci.
inginer silvic Locot. în rezervă.*

Cronică.

CRONICĂ CULTURALĂ.

Institut d'Études Slaves din Paris și Cehoslovăcia. Sunt trei ani de când s'a fondat institutul pentru studii slave în capitala Franței. Inițiatorul a fost Ernest Denis, profesor de istorie la Sorbonne, cu concursul Iugoslaviei și al Cehoslovăciei. Mai nou, guvernul din Praga, la propunerea ministrului afacerilor străine, a d-lui E. Beneš, a acordat institutului un ajutor de 300,000 franci. Afară de secțiunea cehoslovacă și iugoslavă, institutul posedă o secțiune rusă și va avea și una polonă. Lucrările științifice sunt conduse de A. Meillet de la Collège de France.

Unde sunt autoritățile noastre să vadă și să înțeleagă și ele, cum se sgrijinește cultura națională?!

Importanța studiilor slave pentru viitorul Europei o arată strălucit și membrul nostru de onoare R. W. Seton Watson în lecția sa inaugurală «The historian as a political force in Central Europe», London, Eyre and Spottiswoode. —9, Est Harding Street, 1922, unde zice: «Școala de studii slave din Londra și-a câștigat o individualitate proprie ce nu trebuie să se piardă: în gândul și dorința sa ea trebuie să înfăptuiască acea *Ausland-*

hochschule, ale cărei temelii eră să le pună Berlinul în ajunul marelui războiu. Să-mi fie iertat a aminti aci că, în vara anului 1922 s'au ținut cursuri regulate de limbă și literatură rusă la 17 universități germane și în câteva din acestea și cursuri de istorie sau de economie a poporului rus. De altfel numărul total al cursurilor asupra ținuturilor slave, în special la Berlin, Königsberg, Leipzig și în institutul pentru Europa Orientală din Breslau se ridică la 80. Urmează, deci, că dacă Germania va izbuti într'o zi să-și asigure un loc însemnat în Rusia, această biruință a sa va fi produsul unei superioare aplicații a studiului și cunoașterii poporului rus, a unei opere trainice și a unor muncitori bine înarmați. Să ne aducem aminte încă și de Cehoslovăcia, unde pe lângă cele două universități cehoslovace și una germană, este la Praga și o universitate ucraineană, admirabil înzestrată, în stare de a atrage cu înlesniri speciale un număr de una până la două mii de studenți jugoslavi. Inițiativa cehoslovacă e ca o investire de capital ce va aduce dobândă generației următoare cehoslovace conducerea spirituală a lumii slave».

Noi nici habar n'avem de asemenea lucruri.

Istituto per l'Europa Orientale e unul din cele mai nouă institute culturale ale Italiei atât de bogată în asemenea institute. Acest institut a întreprins mai întâiu organizarea unei mari biblioteci pentru cunoaşterea cât mai desăvârşită a ţărilor din Orientul Europei. Anume: Finlanda, Estonia, Lituania, Rusia, Polonia, Cehoslovăcia, Iugoslavia, Ungaria, România, Bulgaria, Albania, Grecia, Ucraina, Georgia. Baza acestei întreprinderi a pus-o Prof. Schmurlo, unul din cei mai buni cunoscători ai Rusiei. A urmat un dar de 200 lucrări asupra revoluţiei ruse, datorit membrului Dr. Iuliu Colaţanni. Între colecţiile de cărţi ale institutului menţiune specială merită cea polonă, datorită d-rei Dr. I. Dicksteinowna, secretara societăţii italo-polone «Leonardo da Vinci» din Varşovia. Institutul publică o excelentă revistă lunară «L'Europa Orientale» precum şi două serii de publicaţii: una literară, artistică şi filosofică; a doua politică, istorică şi economică, în afara de un mare număr de lucrări mai mici («opuscoli»), dintre care remarcăm broşura dlui Prof. V. Pârvan, despre originile civilizaţiei române. Revista prosperă din an în an şi se bucură de o largă răspândire. Ea pătrunde ori unde e un student cunoscător de italieneşte, iar în Finlanda şi Letonia ea serveşte chiar ca material de lectură în şcoli. Are schimb cu peste 250 de publicaţiuni, dintre care 36 polone, 28 greceşti 8 lituane şi 18 româneşti. Sunt tipărite în seria dintâi următoarele publicaţiuni: F. *Dostojevskii*, Articoli critici di letteratura russa, trad. di Ettore Lo Gatto, un vol. di 300 pag. Lire 10 şi M. *Lermontov*, Mzyri ed altri poemetti, trad. di Virgilio Narducci, un vol. di 100 pag. Lire 5. În seria a doua au apărut: A. *Giannini*,

La questione albanese alla conferenza della pace, Lire 3; O. *Randi*, La Jugoslavia un vol. di 600 pag. con 4 carte, Lire 30; T. G. *Masaryk*, La Russia e l'Europa vol. I. Trad. Ettore Lo Gatto, un vol. di 400 pag. in 8° grande, Lire 20; G. *Stuparich*, La nazione ceca un vol. din 200 pag., Lire 10. Sunt anunţate la seria I. un volum de studii asupra culturei ruse de Ettore Lo Gatto şi Jurnalul unui scriitor de F. Dostojevskij, trad. de acelaşi. În seria II. e anunţat vol. II. din lucrarea lui T. G. Masaryk precum şi Istoria Rusiei de E. Schmurlo, tradusă de E. Lo Gatto.

Institutul a organizat apoi un ciclu de conferinţe istorice politice şi literare, iar acum se cugetă chiar la organizarea de cursuri de limbi orientale. Guvernul italian a decis fondarea de catedre de limbile şi literaturile slave, instituind până acum pe cea polonă. În curând îi vor urma catedrele: rusă serbo-croată etc. care toate vor forma marea şcoală de slavistică a Italiei, aşa cum e în Anglittera, în Franţa şi Germania. Preşedintele consiliului de miniştri Mussolini îndeosebi arată o sollicitudine specială pentru cauza Institutului.

Şi când te cugeşti, că noi cari suntem în adevăr înconjuraţi de toate părţile de popoare slave, nu facem absolut nimic pentru organizarea de institute similare, te cuprinde jalea şi disgustul, ca să nu folosim alt termen mai potrivit pentru caracterizarea situaţiei noastre adevărate.

Suntem recunoscători membrului G. Manupella care a cerut ca revista «L'Europa Orientale» să se ocupe mai mult în coloanele sale de Finlanda şi România.

I. G.

✱

CRONICĂ ȘCOLARĂ.

Raport

asupra reformei învățământului religiei
în Școala Secundară.

Petru I. Teodorescu

profesor, liceul real „Dr. I. Meșota” Brașov.

În complexul obiectelor de studiu ale Programei Analitice a învățământului secundar, religia a fost un studiu sacrificat. Principala cauză a deprecierii acestui studiu trebuie căutată în mentalitatea sceptică a sec. al XIX-lea profund influențată de curentul filozofic materialist, care a condus la un conflict acut între știință și religie. Științei i s'a acordat un credit nemărginit, în timp ce religia ajunsesese a fi privită ca tolerată, din considerație pentru rolul așa de însemnat pe care în trecut l-a avut în dezvoltarea civilizației omenestii. A doua cauză a constatat în faptul, că înșiși profesorii și preoții, însărcinați cu predarea acestui studiu, n'au fost la înălțimea însemnătății lui; l-au propus în mod sec, fără convingere și fără suflet, ceiace a acreditat în mintea elevilor părerea că studiul înusuși are o valoare mai mică decât aceea a științelor exacte sau filologice.

Cu toate astea, în ceiace privește educația religioasă-morală a tinerimei, studiul religiei este de o însemnătate capitală. A deprinde pe om să reflecteze — fie și numai în rare momente ale vieții — la problemele mari ale Firei ca misterul existenței, problema eternității și a infinitului, regularitatea imuabilă a legilor naturei, măreția fenomenelor ei, care toate tind către o finalitate prestabilită, însemnează a da vieții umane o seriozitate și o importanță, pe care fără studiul religiei,

vieța nu le ar avea. Aceasta afirmație este atât de adevărată, încât un sceptic ca Ernest Renan, care pierduse credința în adevărul revelat al religiunii, a continuat să păstreze în întreaga lui viață o seriozitate, o evlavie și un spirit de devotament și de jertfă pe care după cum declară el în *Souvenirs d'enfance et de Jeunesse* le datoră educației sale religioase din tinerețe.

Mulți contemporani ai noștri vor zice: Trudă zădarnică! Mersul vremii este cu totul altul. Omenirea a trecut de mult de faza religiei; trăim în plină epocă a științei, a industriei, a mașinismului. Învățământul public trebuie și el întocmit așa fel, ca să corespundă cerințelor vremii; n'avem timp de religie!

Nu se poate nega adevărul aproximativ al unor astfel de obiecțiuni. Însă oricine va recunoaște că ori cât de mult vor spori prin știință înlesnirile de trai ale omenirii, atunci când temeiurile ei religioase și morale se vor sdruncina întregul masiv de beton armat al civilizației omenestii se va prăbuși la pământ. De aceia sunt de părere că învățământul religiei, departe de a fi sacrificat, trebuie reformat, lărgit și sporit, iar pentru a-l face în adevăr corespunzător vremii, în care trăim, trebuie înălțat la treapta de învățământ filozofic.¹

Cum se va proceda?

În gimnaziul inferior, de trei ani, sunt de părere ca învățământul religiei să se propue în modul următor:

Clasa I-a *Vechiul Testament* de oarece el este baza religiunii creștine. În acest studiu se va stărui asupra punctului de vedere religioso-moral,

¹ Filozofia trebuie înălțată la culmile religiunii creștine, nu invers: religia creștină coborâtă la nivelul de multeori scăzut și nestatornic al «sistemelor» filozofice.

fără a se acorda o precădere deosebită, punctului de vedere istoric, căci mult mai puțină valoare are faptul că după cutare patriarh a urmat cutare alt patriarh, iar după cutare judecător, cutare alt judecător, decât valoarea morală și religioasă însăși a acestor patriarhi și judecători. De asemenea se va stărui ca ideia unității Universului și aceia așa de importantă a *unității neamului omenesc*, cum se degajează din capitolele *Genezei*, să fie ideile călăuzitoare ale întregului studiu, precumpănind ideia de popor ales care dă concepției de Dumnezeu un atribut de parțialitate».

În clasa II-a. *Noul Testament*. În acest studiu se va stărui asupra vieții minunate și învățăturilor Dumnezeiești ale Mântuitorului precum și asupra personalității celor mai însemnați apostoli și evangheliști.

Sunt de părere că n'ar fi lipsită de interes citirea scrisorii, pe care centurionul roman Publius Lentulus a adresat-o Împăratului Tiberiu, în care scrisoare acest roman face portretul fizic și apologia morală a lui Isus Christos. Lecturi din poveștile frumoase ale scriitoarei Selma Lagerlof precum și din valoroasa lucrare a D-lui S. Mehedinți: Poți fi om deplin dacă nu ești creștin? vor complectă studiul învățăturilor din *Noul Testament*.¹

Clasa III-a: *Noțiuni Elementare de Dogmatică și Morală Creștină*. Ele vor fi predate în mod apodictic cu scopul de a sădi în conștiința copiilor anumite principii religioase și morale. O explicație mai largă a dogmelor sau discuțiuni cu caracter de contraversă, se înțelege dela sine că vor fi cu totul evitate în această clasă.

Ca considerațiuni de ordin general trebuie să adaug că învățământul Religiei în cursul inferior va fi dominat de concepția pur religioasă, adică de ideia unei Providențe Divine, care a intervenit direct în viața omenească pe cale de Revelațiune, călăuzind primii pași ai omului primitiv. De ex. Dumnezeu a zis.... Dumnezeu s'a arătat, a binecuvântat... a răsplătit, a pedepsit... Pentru elevul de curs inferior ideia de Dumnezeu trebuie să fie nedespărțită de viața sa sufletească; să-și închipue pe Dumnezeu, să-l asculte și să-l urmeze. La această vârstă raționalismul nu are ce căuta, copilul fiind dispus prin firea lui însăși să primească adevărurile religiunii sub forma figurată, în care sunt prezentate în scriptură.

Este de neprețuit folos pentru elev și în deosebi pentru viața lui de mai târziu să păstreze convingerea unei puteri conștiințe universale — Providența Divină — care, odată cu întocmirea tuturor entităților firei în cadrul unor legi interne, se ocupă și de om, sălășluiește în el, călăuzindu-l; că Universul nu poate fi opera unei întâmplări oarbe expusă hazardului, ci expresia evidentă a unei puteri conștiințe universale care a pus în totul o lege și o finalitate.

Cursul superior.

1. Clasa IV-a. Se va studia *Istoria Creștinismului, începuturile și dezvoltarea noii religiuni; Scrierea Evangheliilor, personalitatea fiecărui evanghelist precum și a apostolilor celor mai însemnați; Persecuțiunile îndreptate împotriva creștinismului, adoptarea noii religiuni în Imperiul Roman și*

¹ Înainte de a apela la literatura profană, veche sau nu, credem că trebuie să punem la contribuția cuvenită bogata literatură patriotică, la noi aproape cu totul ignorată.

răspândirea lui în lume. Principalii scriitori și personalități mari creștine, de ex.: Ioan, Crisostom, Constantin cel Mare, Arie, Sftul Augustin, Averoes Sf-ta Tereza, Sftul Gheorghe, Papa Grigorie al VII-lea, Toma d' Aquino, Leon X-lea.

Marii reformatori religioși: Luther, Calvin, Honterus, Huss, Wieleff.

2. Clasa V-a. Se va studia *Istoria Bisericei Române*, insistându-se asupra rolului pe care biserica l-a avut în păstrarea naționalității. — Unirea unei părți a Bisericei Române din Ardeal cu Biserica Apuseană și urmările din punct de vedere cultural și național al unirii pentru poporul Român.

3. Clasa VI-a. Studiul religiunii se va începe cu *Geneza și evoluția ideii de Dumnezeu* în omenire până la Monoteism; după aceia se va face din punct de vedere dogmatic, un studiu comparat al principalelor religiuni monotoiste: Budismul, Mozaismul, Creștinismul și Mahomedanismul. Se va insista asupra originii și evoluției ideii de Trinitate în concepția de Dumnezeu.

4. Clasa VII-a. Studiul comparat al moralei celor patru religiuni monoteiste, amintite, insistându-se asupra caracterului fiecăreia dintre morale. Pentru a se studia morala mozaică se va pretinde traducerea în românește a celor două ediții de Talmud. (Talmudul de Erusalim și Talmudul de Babylon) care până în prezent au fost păstrate în taină, în limba ebraică și rezervate folosinței exclusive a poporului Evreu. De asemenea se va insista asupra traducerii Coranului, în care se găsesc unele învățături minunate. Comparând între ele moralele celor patru religiuni, se va pune în lumină superioritatea moralei creștine și se va dovedi, pentrucă popoarele cele mai înaintate ale lumii sunt cre-

știne. Tot deodată se va arăta, cât de departe este omenirea și acum, după aproape două mii de ani de creștinism, de înaltele precepte ale religiunii creștine, pe care nu le-a înțeles pe deplin și nu le-a tradus în faptă, decât prea puțin în viața de toate zilele. De aici înainte omenirea trebuie să devie în adevăr creștină: să iubească pe aproapele, să respecte dreptatea și adevărul, să aibă milă, să ierte și să trăiască după porunca, *Pace Voadă*. Tot în clasa VII-a se vor studia principalele sisteme de morală ca: Stoicismul, Epicureismul, Morala lui Kant, Spinoza, etc. Discuțiunile vor fi nu numai admise dar chiar încurajate în aceste două clase a VI și VII de oarece elevii trebuie să-și însușească niște convingeri puternice.

Pentru ca învățământul religiei să aibă în adevăr înrăurirea educativă, pe care o așteptăm dela el, trebuie să fie neapărat completat cu o practică religioasă, care față de învățământ să fie aplicare a preceptelor religiozomorale. Propun mergerea elevilor în grupe la biserică, alcătuirea de coruri pentru serviciul divin și mai cu seamă practicarea de fapte bune în școală și în societate, după cum se face, de ex. în școala primară franceză, unde de curând s'au înființat ligi ale *Faptei Bune* dintre elevi. Este de cel mai mare folos pentru educația morală a elevilor practicarea *faptei bune*, care mai mult decât rugăciunea înobilează sufletul omului.

O ultimă propunere aș mai avea de făcut, nu atât cu privire la învățământul religiei cât cu privire la Cult o propunere cu caracter mai mult de întrebare: Ce ar fi dacă în biserica noastră ortodoxă s'ar introduce orga? pe care o găsim în bisericile unor neamuri mai înaintate în cultură decât neamul nostru, adăugând astfel cul-

tului elementul artistic modern de care biserica noastră și credincioșii ei n'ar avea decât să profite?

În locul inesteticului cântec nazal al dascălilor noștri anacronici am mai avea un element frumos de atracție care ar contribui la solemnitatea slujbei și la înălțarea sufletului credincioșilor către D-zeu. Știu dinainte obiecțiunea, ce ni s'ar aduce: Se opune tradiția denaturăm caracterul propriu cultului ortodox, făcându-l să se confunde cu cel catolic. La această importantă obiecțiune mi-aș lua curajul să amintesc că *unul este creștinismul* ca religie, ca principii, și că elementul artistic fiind în spiritul vremii impus de evoluția acestui spirit însuși, el n'ar putea fi decât folositor bisericii noastre ortodoxe.

Dar, cum am spus mai sus, aceasta este o simplă întrebare.

✱

CRONICĂ ECONOMICĂ.

Lupta economică. Wojciechowski, președintele republicii polone, a rostit un remarcabil discurs la universitatea din Varșovia, în care după o revizuire istorică asupra luptelor pur-

tate pentru independența Poloniei, înviată profesorimea și studențimea universitară la *noua luptă economică*. Această luptă va angaja, în mod firesc, toate forțele. Munca rezemată pe știință e o armă pe care va trebui s'o folosească toți locuitorii Poloniei pentru asigurarea viitorului patriei. Președintele a rugat pe profesori să crească astfel pe elevi, încât să știe exploata *rațional* bogățiile țării, fără care condiție nu există siguranță în viitor. Situația republicii încă e de așa natură, încât ea nu poate fi garantată numai prin arme, ci în rândul întâiu prin instituțiuni economice potrivite.

Import-expert cehoslovac. Biuroul oficial de statistică cehoslovac publică cifrele mai însemnate relative la importul și exportul republicii în luna Maiu a. c. Reținem că s'a importat 248.861,429 chintale în valoare de 619.839,062 coroane, și s'a exportat 1,155.066,894 chintale în valoare de 995.982,968 coroane. Cum să nu fie urcată valuta cehoslovacă și țara una din cele mai înfloritoare?!

Iară noi, noi?...

Dela „Asociațiune.

Familia Domnitoare și „Asociațiunea”. La salutul omagial trimis de biuroul central al instituției noastre M. Sale Regelui Ferdinand, președintele nostru de onoare, cu prilejul vizitei de înfrățire culturală a Centralei Caselor Naționale, ni s'a trimis următorul răspuns: «*M. Sa Regele a binevoit a mă însărcina să transmit înalt Prea Sfinției Voastre și d-lui Dr. Oc-*

tavian Rassu călduroasele sale mulțumiri pentru sentimentele ce i-ați exprimat în numele Asociației pentru literatura română și cultura poporului român, precum și urările sale de bine pentru propășirea acestei asociațiuni. Mareșalul Curții Regale, General de divizie adjutant Angelescu.

Nr. 885/1923.

Convocarea secțiilor științifice-literare la ședință plenară.

Conform §-lui 2 din statutele «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român» și §-lui 19 din «Regulamentul general al secțiilor științifice-literare» prin aceasta convocăm pe domnii membri ai acestor secțiuni pe zilele 13 și 14 Iulie st. n. 1923 la ora 9 a. m. la ședință plenară, care se va ține în localurile «Asociațiunii», Sibiiu, str. Șaguna Nr. 6 cu următoarea ordine de zi: 1. Deschiderea ședinței plenare. 2. Raportul secretarului literar. 3. Stabilirea ordinei de zi. 4. Ședințele singuraticelor secțiuni. 5. Eventuale propuneri.

Sibiiu, 23 Iunie 1923.

Dr. Russu, **Ioan Georgescu,**
vice-președinte. secretar.

Dela secția economică a „Asociațiunii”. În ședința din 6 Oct. 1922 s'a hotărât ținerea unei expoziții de vite în Sebeșul săsesc, luându-se măsurile necesare în vederea acestui scop. În ședința din 9 Oct. s'a cooptat, cu unanimitate, de membru și secretar al secției dl Nic. Frâncu, funcționar la sucursala din localitate a Băncii Centrale, cerându-se comitetului central să prezinte acest conclud proximei adunări plenare a secțiilor spre aprobare. Din raportul secției rezultă că expoziția s'a ținut la data fixată, distribuindu-se cu acest prilej suma de 3000 Lei, pusă la dispoziția secției din partea comitetului central al «Asociațiunii». Delegați ai secției pentru conducerea lucrărilor expoziției au fost: dl D. Comșa ca președinte al juriului și dl N. Frâncu ca secretar, împreună cu dnii Florian Sonea și I. S. Ordean, profesori la școala economică în Ge-

oagiu și membri ai acestei secțiuni. Afară de aceștia au mai fost aleși în juriu încă 12 reprezentanți ai expozanților. S'au prezentat la premii 48 proprietari cu 66 vite cornute și 71 oi, din Sebeșul săsesc, Șugag și Călnic. D. președinte al juriului a ținut înainte de premiere, o cuvântare despre însemnătatea creșterii vitelor și a expozițiilor. S'au dat, în total, 69 premii în suma de 2310 Lei. Alte cheltueli de deplasare, imprimate etc. au fost 988 Lei. În total 3298 Lei. Pe lângă suma de 3000 Lei oferită de «Asociațiune» în numitul scop, banca «Sebeșana» din Sebeș încă a donat 200 Lei. Băncii i se aduc cuvenitele mulțumiri.

Despărțământul Chioar rugând comitetul nostru central să intervină la prefectura județului Sătmar și Solnoc-Dobâca pentru cedarea unei case în Șomcuta mare pentru scopurile culturale ale «Asociațiunii». D. subprefect al jud. Solnoc-Dobâca ne scrie că menționata casă aparține de drept județului Sătmar. Așteptăm răspunsul hotărâtor al acestui județ. — **Desp. Gurghiu** transpune împreună cu un raport despre activitatea desp. pe 1922 și 5 procese verbale despre agenturile înființate și despre prelegerile populare ținute în diferite comune. Face totodată propuneri pentru desfacerea desp. în 2. — **Desp. Sighet** transmite frumoasele dispoziții luate de comitetul cercual: a) pentru ținerea unui ciclu de șezători literare și artistice în Sighet; b) pentru înființarea de agenturi în toate comunele; c) pentru desfacerea desp. în 2: al Sighetului și al Șugătagului; d) pentru înjghebarea unui ciclu de conferințe cu caracter de universitate populară; e) pentru combaterea beției. — **Desp. Zernești** prezintă procesul verbal al ședinței comitetului cercual din 17 Decemvrie

1922 împreună cu raportul comitetului pe anul trecut și 1281 Lei număr (taxe de membri, abonamente la «Transilvania», Calendar, bilete de loterie etc.) Acest desp. e unul din cele mai active, grație stăruințelor d-lui Dr. P. Nistor. — Pentru *biserica din Jucul de jos*, locul nașterii lui G. Barițiu s'au colectat 100.000 Lei. Mai e nevoie încă de 80.000 Lei. Comitetul nostru central încă a donat 1000 Lei. Vivant sequentes! — Jurisconsultii «Asociațiunii» noastre sunt distinși avocați din localitate: *dd. Dr. Lucian Borcia și Dr. Nic. Petra*. Li se cuvine mențiune specială și onorifică, deoarece dd-lor îndeplinesc gratuit însărcinările acestea. — *D. Dr. Cornel Diaconovici*, fost prim-secretar și actualul membru onorar al «Asociațiunii», noastre, ne scrie următoarele: ... «Atunci când am prezentat raportul meu despre terminarea Enciclopediei Române, comitetul central a voit să-mi dea un semn al bună voinței sale și un mic ajutor pentru achitarea deficitului »Enc. Rom.»

care atunci se prezentă în conturile noastre în cifră de cca 14.000 coroane și mi-a votat, la propunerea fericitului vicar Pușcariu, o ofertă de cumpărare pentru 20 ex. legate. Toate acestea se pot vedea din raportul tipărit în «Transilvania» a. 1904. De atunci situația s'a schimbat. Cumpărarea care la 1904 avea să fie un fel de subvențiune pentru mine, a devenit o afacere nefavorabilă. Din această cauză îmi permit a te ruga să binevoiești a constata, dacă și de câte exemplare ale «Enc. Rom.» mai dispune »Astra» și în caz dacă ar mai avea să consulte pe d-nii din comitet, dacă în vederea împrejurărilor extraordinare amintite mai sus, ar fi dispus a-mi retroceda exemplarele cumpărate în 1904?». D-lui Dr. Diaconovich i s'au trimis 5 ex. complete (cele din urmă ce posedam) din «Enc. Rom.», având în vedere nobila sa intenție de a pregăti ed. II tot sub auspiciile instituției noastre, precum și neperitoarele merite ale D-Sale pentru această instituție.

Nr. 737/1923.

Semicentenarul morții lui Andreiu Șaguna.

Către despărțămintele, agenturile și membrii „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra), precum și către marele public românesc.

În ziua de 16/29 Iunie 1923 se împlinesc 50 de ani dela moartea nemuritorului întâiul președinte al Asociațiunii transilvane, cum se numia atunci instituțiunea noastră: **Andreiu Șaguna**.

Alături de restaurarea mitropoliei române ortodoxe și a eparhiilor ei sufragane de Arad și Caransebeș, alături de reorganizarea seminarului, de înființarea tipografiei și a celei mai vechi foi bisericești-politice («Telegraful Român»), precum și de tipărirea unui mare număr de cărți bisericești și școlare, alături de frumoasa inițiativă ce a luat pentru clădirea catedralei de astăzi din Sibiu și altele, — una din operele sale cele mai

trainice și mai frumoase e, fără îndoială, întemeierea «Asociațiunii» noastre.

Învîndu-se în gazeta întemeiată și patronată de Șaguna mai întâiu ideia unei asociații culturale mari, care să cuprindă pe toți Românii, fără deosebire de confesiune religioasă sau politică, a fost firesc ca încrederea tuturor Românilor să se îndrepte spre el, rugându-l să se pună în fruntea mișcării și să stoaică dela puternicii zilei de atunci încuviințarea necesară pentru întemeierea unei asemenea asociații. Și marele bărbat s'a achitat strălucit de îndatorirea luată, față de 171 fruntași ai neamului nostru, la 10 Maiu 1860, fiindcă în ziua de 23 Octombrie anul următor (1861), având aprobarea celor în drept s'o dea, el inaugură solemn noua instituție. Cu această ocaziune, învățatul canonic dela Blaj, Timoteiu Cipariu, întâiul nostru vice-președinte, a adus cuvenitele mulțumiri «acelui mare bărbat al națiunii, care dela început cu căldură a cuprins la sinu-și și fără preget a condus până în momentul de acum ideia acestei asociațiuni, care astăzi din ideie trece în realitate.

Și cu tot dreptul, fiindcă fără sprijinul material și moral al întâiului nostru președinte, «tânăra plantă», cum numia Cipariu «Asociațiunea» în discursul său de o clasică frumusețe, s'ar fi ofilit și, poate, că ar fi și pierit cu totul. În adevăr, nu putem să nu amintim, cu prilejul acesta, marile înlesniri făcute de Șaguna «Asociațiunii» noastre. Tipografia lui tipăria mai ieftin decât oricare altă tipografie românească sau străină. (Vezi raportul secretarului Il. Antoniu Vestemean în «A II. Adunare generală» ... ținută la Brașov în 1862 pag. 48). Iar mai târziu, când tânăra noastră editură ajunsese în încurcături bănești, tot el a fost care «binevol a iertă toate spesele tipografiei diecesane, făcute cu ocaziunea tipăririi protocolului adunării generale ținute la Blaj, în folosul prosperării fondului Asociațiunii». (Vezi raportul secret Il. Ioan V. Rusu în «A IV-a Adunare generală»... ținută la Hațeg în 1864 pag. 35).

Decât binefacerile materiale neasemănat mai mari au fost binefacerile sale morale. Adunările generale, presidate de el, rămân etern memorabile nu numai pentru fastul și strălucirea ce el știa să dea acestor adunări, ci și pentru înțelepciunea cu care presidă. Principiile morale, fixate de el și marii săi tovarăși de muncă și de ideal, vor lumina totdeauna cărările instituțiunii noastre și în viitorul cel mai îndepărtat, ca tot atâtea stele conducătoare. «Monumentele spirituale și moravurile cele morale» le vom prețui totdeauna mai mult decât «orice putere silnică și fizică»; puterea creatoare mai mult decât orice înfăptuire materială trecătoare, precum spunea el în cuvântarea rostită la adunarea Asociațiunii din 9/21 Martie 1861 în Sibiu (pag. 47). Această problemă anevoioasă cere însă «o perseveranță de fier și un sacrificiu din inimă» (ibidem pag. 81). Desvoltând această

teză în adunarea generală dela Alba-Iulia, în 1865, el arată că «fără muncă pricepută și stăruitoare nu poate înainta cultura unui popor». În ce privește sacrificiul din inimă, el spune acesteia la încheierea adunării generale din Octomvrie 1861 când inaugură instituția noastră: «Ne-am adunat în caritate, ne despărțim în caritate. Dea Dumnezeu, ca până la capătul veacului să fie tot așa. Să ne mai întâlnim la masa mamei noastre comune; să ne îndulcim de limba, naționalitatea și de toate câte sunt ale Românului» (pag. 79).

Comemorând cu asemenea convingeri și sentimente semi-centenarul morții întâiului nostru președinte (prin șezători literare, artistice, festivaluri, concerte, conferințe, prelegeri etc. etc.) el nu va fi o pierdere de vreme, ci un prilej de reculegere și reconfortare sufletească pentru mersul ascendent al literaturii și culturii naționale prin instituția noastră, acum probată de șase decenii și mai bine. Eventualele venituri ale acestor serbări vor sporii mijloacele financiare ale despărțămintelor sau fondul A. Șaguna administrat de comitetul nostru central.

Dr. Octavian Russu,
vice-președinte.

Ion Georgescu,
secretar.

Nr. 710—1923.

CIRCULARĂ

cătră Onor. Direcțiuni ale despărțămintelor „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“.

Pentru a satisface dispozițiilor din statutele «Asociațiunii» în vederea ținerii adunării generale, în August a. c., avem onoare a ruga On. Direcțiuni să binevoiască a ne raporta, până la 25 Iunie n. a. c., asupra următoarelor chestiuni, cari vor trebui să fie trecute în **Raportul general pe anul 1922**, anume arătându-ne care este:

1. **Numărul membrilor „Asociațiunii“**, după diferitele categorii.

2. **Numărul agenturilor comunale**, indicând numele comunelor în cari ele funcționează și arătând activitatea dezvoltată de ele în cursul anului 1922.

3. **Numărul bibliotecilor „Asociațiunii“**, de pe teritoriul despărțământului, indicând comuna, în care se află biblioteca, numărul cărților din cari se compune biblioteca și numărul cititorilor ei în anul 1922.

4. **Cursurile de analfabeți**, ținute în comunele despărțământului, în iarna anului 1922/23.

5. **Prelegerile** ținute pe teritoriul despărțământului în cursul anului 1922, indicând titlul acestora, numele conferențiarului și comuna în care s'au ținut.

6. **Conferențele și seratele** (șezătorile) culturale, indicând titlul conferențelor și punctelor principale ale seratelor, cum și numele conferențiarului.

7. Date referitoare la **averea despărțământului**, la **expoziții, bănci populare, cooperative, case naționale** (case sau **căminuri culturale**), înființate resp. aranjate cu concursul despărțămintelor sau agenturilor «Asociațiunii».

8. Rugăm, mai departe, și cu această ocazie, Onor. Direcțiuni ale despărțămintelor, cari nu s'au reorganizat după războiu, să ia dispoziții pentru **convocarea adunării cercuale ordinare în scopul reorganizării despărțământului**.

Domnilor, cari au fost rugați să reorganizeze anumite despărțăminte sau să înființeze despărțăminte nouă ale „Asociațiunii”, le adresăm rugarea să binevoiască a îndeplini cât mai neîntârziat posibil încredințarea ce li s'a dat din partea comitetului nostru central.

9. **O agentură model.** Ca exemplu vrednic de urmat din partea tuturor agenturilor noastre arătăm la acest loc *laudabila activitate culturală a agenturei Asociațiunii din comuna Vereșmort*, jud. Turda-Arieș, plasa Vințul de sus, în anul 1922.

În luna Ianuarie 1922, prin un scurt act constitutiv, dnii *Iullu Căpâlneanu*, preot, *Gheorghe Stoica*, Arg. Nemeș, *Gheorghe Maior* și *Vasile Stanislav* au înființat în numita comună o «*Casă Națională*» în cadrele «Asociațiunii».

Baza Casei Naționale o formează reprezentațiile aranjate de școlarii din Vereșmort, anume reprezentații teatrale, corale, declamatorice, cetirea zilnică a gazetelor, deschiderea unei biblioteci, ținerea de conferențe, șezători și alte manifestațiuni culturale și sociale.

Mijloacele le câștigă prin taxele dela membri, prin oferte benevole și din venitul reprezentațiilor, cari în anul 1922 s'au ridicat la suma de Lei 7,000.—.

Din această sumă s'a făcut o bină stabilă pentru reprezentații, 20 scaune și 4 mese, s'au abonat și cetit regulat în localul Casei Naționale 12 foi periodice, s'au cumpărat tablouri istorice, s'a sporit biblioteca, s'au dat premii școlarilor la finea anului școlar ș. a. multe.

S'au aranjat **14 reprezentații teatrale, corale și declamatorice** reprezentându-se următoarele piese: 1. «*Irozii*», piesă de Crăciun. 2. «*Despre bundacuvînță*», dialog. 3. «*Prietinii și neprietinii țdranului*». 4. «*Țiganul la târg*». 5. «*Poemul Unirii*». 6. «*Țiganul în căruță*», monolog. 7. «*Iubirea meseriilor*», piesă.

8. «*Țiganul la vânat*». 9. «*Păzitorul de noapte*». 10. «*Moise Păcuraru*». 11. «*Ce poate lenevia*». 12. «*În sat la Tânguești*». 13. «*Mana vacilor*». 14. «*Vișelul de aur*». 15. «*O Sâmbătă norocoasă*». 16. «*Ruga dela Chisetău*». 17. «*Despre lăcomie*», patru-log. 18. «*Mătușa surdă*», dialog. 19. «*Despre limba românească*», patru-log. 20. «*Zorile*». 21. «*Paiațele satelor*». 22. «*Capra cu trei iezi*», comedie. 23. «*Vasilicuță în necaz*», monolog. 24. «*Florin și Florica*», de V. Alecsandri. 25. «*Insurățelul*», monolog. 26. «*Vlăduțul mamei*». 27. «*Teatru familiar*». 28. «*Piatra din casă*», de V. Alecsandri. 29. «*Rezervă Căpitan*», monolog. 30. «*Micul ostaș*». 31. «*Toana nebunii*». 32. «*Povestea vorbii*». 33. «*Cinel-Cinel*», de V. Alecsandri.

Poezii s'au declamat la cele 14 reprezentații 19 bucăți.

Bucăți corale s'au executat: 1. «*Imnul Regal*». 2. «*Pe-al nostru steag*». 3. «*Tunurile bubuie*». 4. «*Trei colori*». 5. «*Ardealul*». 6. «*Așa-i Românul*». 7. «*Oșteanul român*». 8. «*Imnul Astrei*». 9. «*Cântecul lui Horia*». 10. «*Marșul lui Tudor*». 11. «*Colo-n Munții Tebei*», duet. 12. «*Iată ziua triumfală*». 13. «*Marșul lui Iancu*». 14. «*Marseilea*». 15. «*Gloria de altădată*», în 2 voci. 16. «*Cucușor*», cu solo.

S'au aranjat și 2 tablouri vii, la *Crăciun* reprezentându-se Nașterea Domnului Isus, iar la *Anul-nou*: anul vechiu și anul nou, care urează și toate lucrările Românului în cele 4 anotimpuri.

Cu chipul acesta succesul moral-cultural este evident. Casa Națională, mai ales Dumineca și în serbători, e plină. Analfabetismul decrește cu pași repezi, tineretul devine mai decent, mai bun și o atmosferă de înviore și regenerare se produce pe toate terenele vieții și la întreagă populația satului.

Dorind ca în toate satele noastre să se pornească un asemenea apostolat, mulțumim, și pe această cale, din toată inima, dlui I. Căpâlneanu și tovarășilor săi pentru nobilele străduințe ce fac pentru progresul neamului nostru.

10. **Conferențiarul-propagandist al „Asociațiunii”**. Cu începere dela 15 Maiu a. c. noul conferențiar-propagandist al «Asociațiunii», dl *Ioan Neagoe*, și-a ocupat postul, având să se ocupe de următoarele probleme:

a) să reorganizeze despărțămintele și agenturile neactive și să organizeze nouă despărțăminte, agenturi și biblioteci populare;

b) să dea îndrumări în scris și să țină prelegeri populare, îndeosebi în scopul înființării a tot felul de cooperative și bănci populare, cum și pentru înființarea altor însoțiri economice și culturale;

c) unde e terenul prielnic să stea într'ajutor, la fața locului, cu toate cele de lipsă, pentru înființarea cooperativelor și altor însoțiri, cum și pentru înființarea caselor naționale și caselor culturale;

d) să adune date statistice asupra organizațiilor culturale și economice;

e) să înscrie membri de toate categoriile pe seama «Asociațiunii», și să desfacă publicațiunile și biletele de loterie ale acesteia.

Di conferențiar Neagoe stă la dispoziția despărțămintelor noastre și în general la dispoziția poporului nostru cu lămuririle necesare asupra tuturor chestiunilor indicate mai sus.

Pentru reușita propagandei culturale-economice a dlui conferențiar cerem binevoitorul sprijin al tuturor, în interesul ridicii neamului nostru.

11. În sfârșit rugăm despărțămintele și pe toți aceia cărora li s'au trimis *liste de subscripții* pentru **Fondul cultural Andrei Bârseanu**, să ne returneze aceste liste, dimpreună cu sumele colectate.

Sibiiu, în 20 Maiu 1923.

Dr. Octavian Russu,

vice-președinte.

Romul Simu,

secretar.

Bibliografie.

Teodor Murășanu, Fum de jertfă, versuri. Cluj, imprimeria Dr. Borne-misa, format 8°, pagini 100, preț 20 Lei. Mai mult decât volumașul de «poezii» din 1920, aceste «versuri» ale tânărului poet ardelean ne înfățișează calități reale: dragoste de natură, adâncă și mișcătoare, sbucium sufletesc intens, cugetare înaltă și senină. Le recomandăm călduros.

Dr. Iacob Radu, Manuscriptele bibliotecii episcopiei române unite din Oradea mare, studiu bibliografic, Academia Română, memoriile secției istorice, seria III, tomul I, mem. 6, București, Cultura Națională 1923. Format 8°, pagini 48, preț 7 Lei. O descriere bibliografică foarte bună a unora din cele mai prețioase comori naționale păstrate cu sfințenie la biblioteca epis-

copiei române unite din Orade. Din cele 287 manuscrise, ni se descriu bibliografic numai 181. Dintre acestea amintim: 33 lucrări ale lui S. Micu-Clain în 44 volume; 8 lucrări în 39 vol. și 7 scrisori de G. Șincai; 9 vol. de vrednicul prepozit orădan George Fărcaș (Farkas); 4 fascicule de acte și documente privitoare la mișcarea politică «Supplex libellus», inițiată de episcopul orădan Ig. Darabant.

Dr. Ioan T. Marianescu, Creștini rătăciți (Pocăiții), Lugoj 1922, editura «Sionul Românesc» Nr. 9—10 din Biblioteca «Să fie lumină», format 16°, pagini 59, preț 6 Lei. Lectură vrednică de a fi răspândită în comunele invadate de această sectă.

P. Măgureanu, Petru Maior și unirea, Lugoj 1923, editura «Sionul

Românesc», Nr. 11—12 din Biblioteca «Să fie lumină», format 16°, pagini 48 preț 3 lei.

Dr. Zenovie Păclișeanu, Luptele politice ale Românilor Ardeleni din anii 1790—1792, studiu istoric cu anexe documentare. Academia Română, memoriile secțiunii istorice, seria III, tomul I, mem. 2, Cultura Națională, București 1923. Format 8°, pagini 116, preț 7. Cererea de drepturi politice a Românilor Ardeleni în anii 1790—92 e, fără îndoială, cel mai sguđuitor epîsod din epopeia luptelor noastre naționale. După ce au încercat de ne-numărate ori cu scrisori și rugăminți umilite pe la dietele Ardealului, să li se facă și lor dreptate, în sfârșit, la stăruințele tuturor bunilor Români de atunci, — și ei erau cu mult mai număroși ca în vremea lui Inochentie Micu-Klein, mai cu seamă la uimitoarele stăruințe ale lui Iosif Meheși, Ion Para, Petru Maior, Samuil Micu, Ion Molnar ș. a. își iau inima în dinți și episcopii români din Ardeal: Ion Bob și sârbul Gherasim Adamovici să plece la Viena și să stărue, alături de Ignatie Darabant, episcopul unit al Orăzii care de mult eră sufletul întregii mișcări politice, precum și al tuturor sforțărilor culturale românești, pentru încuviințarea de drepturi pe seama Românilor. După încercări zadarnice ei au fost alungați și muștrați cu asprime să plece cât mai curând din Viena și să-și vadă de treburi acasă, să nu mai încurce socotelile domnilor Teleki, Redl și alții. Ei au plecat cu trista convingere că pentru neamul nostru nu există dreptate nicăiri. Fatal a trebuit, deci, să se zămislească în sufletele românești ideea de a-și face ei singuri dreptate și de a nu o mai cere dela nimeni. Acestea le înfățișează cu multă știință și meșteșug distinsul nostru colaborator și membru

în comitetul nostru central dl Dr. Z. P. care în acelaș timp e și membru coresp. al Acad. Rom., sprijinit pe un mare număr (35) de documente inedite din cele mai importante. Lucrarea aceasta e cea mai temeinică din câte s'au scris asupra acestei sbuciumate epoce.

Dr. Zenovie Păclișeanu, Din istoria bisericească a Românilor Ardeleni. «Teologul» vlădicilor uniți (1700-1773), studiu istoric cu anexe documentare. Academia Română, memoriile secțiunii istorice, seria III, tomul I, mem. 3, Cultura Națională, București, 1923. Format 8°, pag. 44, preț 7. Altă lucrare de mare valoare a dlui Dr. Z. P. care înfățișează lupta dărză, serioasă, neînduplecată pe care au purtat-o vlădicii noștri uniți cu Roma, mai ales Inochentie Micu și P. P. Aron care încă s'a dovedit de o uimitoare putere de rezistență, cu toată stințenia și blândeța lui, împotriva celei mai umilitoare instituții ce au putut să aibă Românii sub vechiul regim ungar: spionagiul în mijlocul lor. Pe când însă lupta aceasta s'a purtat cu demnitate și în cele din urmă cu victorie, altele mai vechi, împotriva superintendenților calvini à la Tótf (Tofeus) ș. a. s'au purtat cu rușine și sunt cele mai detestabile pagini din istoria noastră națională. Ce face cultura, conștiința valorii și demnității proprii într'un neam! Celor dornici de a cunoaște trecutul nostru în toate amănuntele sale caracteristice le va fi indispensabilă lectura acestor înălțătoare pagini. Ca și studiul precedent se întemeiază și aceasta pe 11 documente inedite și până acum necunoscute, de cel mai mare interes.

Universitatea din Cluj, Biblioteca Dacoromâniei, condusă de Sextil Pușcariu Nr. 1. *Istoria literaturii române moderne, întâii poeți munteni*, lecțiuni

de *G. Bogdan-Duică*, profesor la universitatea din Cluj, membru al Academiei Române, Cluj, editura institutului de arte grafice «Ardealul» 1923. Format 8°, pagini 318, prețul 80 Lei. Asupra acestei lucrări atragem deosebit atențiunea cetitorilor. Ea e un început de studiu din cele mai minuțioase și conștiincioase asupra literaturii române moderne. În 318 pag. se analizează numai întâii poeți munteni, cari sunt: I. Văcărescu, I. Eliade Rădulescu, Vasile Cârlova, Const. Făca, Grigorie Alexandrescu, C. A. Rosetti și Cesar Boliac. În deosebi e vast și temeinic tratat părintele literaturii noastre I. E. Rădulescu. Adevărată monografie, demnă de un savant cu numele autorului. Ca să se vadă cu câtă temeinicie e scrisă această lucrare, notăm numai în treacăt că autorul cunoaște (la pag. 49) mai mulți discipoli ai lui Oheorghe Lazar, decât I. Eliade Rădulescu în biografia scrisă asupra marelui său dascăl și pe urmă coleg. Cu aceeaș îngrijire sunt spicuite și lecturile din autori cari întregesc atât de fericit documentatele expuneri ale autorului. Astfel lectura acestei cărți, care va trebui să se găsiască în bibliotecile tuturor instituțiilor care se respectă, departe de a fi seacă, e colorată cu aceste lecturi și înviorată cu atâtea discuții și «excursuri» prețioase. Mai încapă îndoială că o recomandăm?

N. Petra-Petrescu, Istorioare orientale, după diferiți autori, Sibiiu, editura și tiparul W. Krafft, 1923. Format 16° pagini 40, prețul 5 Lei. Cuprinde 19 bucăți interesante, scrise pe înțelesul tuturor de regretatul nostru membru în secția economică a «Asociațiunii». Le recomandăm școalelor populare ca premii, precum și particularilor.

N. Petra-Petrescu, Fabule, după diferiți autori, Sibiiu, editura W. Krafft,

1923. Format 16°, pag. 16, prețul 2 Lei. Aceeaș observare ca mai înainte.

Academia Română. Anale tom. XVII, ședințele din 1921—1922. T. V. Stefanelli, Catastru și cărți tabulare; Prof. N. Leon, Fauna cadavrelor din România; V. Babeș, Cercetări și considerațiuni asupra apendicitei; Dr. Ar. Grădinescu, Extracția și acțiunea fiziologică a principiilor activi din bryonia alba asupra inimii și circulațiunii; E. Bădăreu, Despre valoarea absolută a dublei refracții electrice; Dr. G. Marinescu, Hipnotismul din punct de vedere terapeutic și medico-legal; V. Babeș, Prevenirea și combaterea meningitei cerebrospinale; Dr. C. I. Istrati și M. Mihăilescu, Chihlimbarul de Olănești; General Scarlat Panaitescu, Știința fortificației în România, dela 1866 până în zilele noastre; I. C. Negruzzi, Autografe Române; I. C. Negruzzi, Ioan Bogdan, A. Vlahuță, A. Xenopol și manuscriptele lor; *Andrei Rădulescu*, Pravilistul Flechtenmacher.

Victor Lazăr, Școala normală. Istoria și instrucția civică în Școala normală. Păreri și propuneri foarte documentate și vrednice de luare aminte, extrase din «Învățătorul», Cluj, tipogr. Bernát 1923. Format 80 pajini 40, prețul?

Petru Draghiciu, Insemnări dela conferința reprezentanților bisericilor ort. ținută la Constantinopol dela 10 Maiu 1923 în chestia reformării calendarului Iulian. București, Tipogr. Cărților Bisericești 1923. Format 8°, pagini 24.

Buletinul de Informații al grădinii botanice și al muzeului botanic dela universitatea din Cluj. Bulletin d'informations du jardin et du musée botaniques et de l'université de Cluj, Roumanie. Vol. III, 1923 Nr. 1—2. *Al. Borza*, Bryologul Martin Péterfi. Te-

meinică schiță biografică cu portret. Schedale ad «Floram Romaniae exsiccata» a Museo botanico Universitatis Clusienensis editae. Centuria III. I. Prodan, Ameliorarea locurilor alcaline. Die Amelioration alkalinischer Böden (Résumé). Tr. Săvulescu, Considerații geografo-morfologice asupra unor specii de Campanula. — Considerations géographo-morphologiques sur quelques espèces de Campanula. *Al. Borza*, Raport asupra activității muzeului botanic dela universitatea din Cluj în 1922. — Compte rendu sur le activite du Musée Botanique de l'Université de Cluj pendant l'année 1922. *Al. Borza et E. Pop*, Bibliographia botanica Romaniae. Cluj, Tipogr. Ardealul.

Institutul pentru studiul Europei sudo-orientale. Secțiunea Sibiiu. Secție Germană. Südosteuropäisches Forschungsinstitut. Sektion Hermannstadt. Deutsche Abteilung. I. *Die Hecatombae Sententiarum Ovidianarum des Valentin Frank von Franckenstein von Dr. Egon Hajek*, Verlag des Südosteuropäischen Forschungsinstituts, 1923, Druck u. in Kommission bei W. Krafft in Hermannstadt-Sibiiu. Format 8°, pp. 109, prețul? Neobositul nostru membru onorar dl *N. Iorga*, a creat și la Sibiiu o secție a valorosului nostru institut pentru studiul Europei sud-orientale. În fruntea acestei secții se află un directorat, compus din 6 membri (3 Români și 3 Germani) numiți pe un termen de 6 ani. Secțiunea urmărește: *a)* strângerea și prelucrarea numirilor geografice din Transilvania; *b)* topografia Transilvaniei; *c)* cercetări etnografice comparate asupra naționalităților din Transilvania; *d)* cercetări comparative asupra limbii, istoriei și geografiei naționalităților Transilvaniei; *e)* istoria dreptului și a organizației administrative a naționalită-

ților și a ținuturilor transilvănene; *f)* preistoria Transilvaniei și monumentele acelor timpuri; *g)* inscripțiunile, monedele, documentele, cronicile și monumente de aceeaș natură ale Transilvaniei din timpuri istorice din arhivele externe și din cele din țară; *h)* istoria comparată a artei, culturii și a îndeletnicirilor casnice a naționalităților din Transilvania. — Lucrarea de față inaugurează în chip demn activitatea științifică a noiei secții a institutului. Pentru referințele ei românești, cam puține și neînsemnate, ce e drept, din sec. al 17-lea, ea va fi consultată și de unii Români. E, în orice caz, o dovadă nu numai de curioasie, ci și de superioară înțelegere a nevoilor culturale din România întregită, faptul că s'a instituit și pornit la lucru această secțiune, așa cum s'a făcut. Onoare inițiatorului ei. *I. G.*

A apărut în editura «Cartea Românească»:

Edmondo de Amicis: Constantinopolul. «Biblioteca Minerva» Nr. 82. Prețul 3 Lei.

I. Simionescu, prof. univ., membru al Acad. Rom.: *Lecturi geologice.* Casa Școalelor. «Biblioteca de popularizare a științei». Ediția II. Iași. Format 8° mic, pag. 124, prețul 6 Lei 50 bani. Insuși faptul că în timp atât de scurt, abia câțiva ani, a fost nevoie de o nouă ediție, arată ce bună și folositoare a fost această publicație. Dorim încă multe ediții acestei strălucite lucrări.

I. Simionescu, prof. univ. etc.: *Lecturi botanice.* Casa Școalelor. «Bibl. de popul. a științei» Nr. 21. Iași, 1923. Format 8° mic, pagini 110, prețul 6 Lei 50 bani. Ca tot ce iese din peana ilustrului scriitor și neîntrecut popularizator e desăvârșit. Anevoie se va afla o lectură mai potrivită pentru ti-

nerimea școlară și pentru oamenii maturi dornici de a afla unit utilul cu frumosul decât aceste pagini înviorătoare. Le recomandăm cu căldură.

C. Flammarion: *Cataclismul din Martinica*, trad. de Victor Anestin. «Biblioteca Minerva» Nr. 84. Prețul 6 Lei.

Ioan Stroe: *Două vieți* (schife și nuvele). «Biblioteca Minerva» Nr. 184. Prețul 3 Lei.

Dr. med. Maria Montessori: *Auto-educațiunea în școlaele elementare*, trad. de C. V. Buțureanu. Prețul 30 Lei.

I. Găvănescul: *La o răspântie a Istoriei Naționale* (orientare asupra politicii culturale a României întregite). Prețul 35 Lei.

I. Caragiale: *Novele, Povestiri*. Prețul 20 Lei.

Zamfir Arbore: *În temnițele rusești*. Prețul 2 Lei.

Anton Pann: *Nastratin Hoge*. Prețul 2 Lei.

Ion Adam: *Glume și taclale țărânești*. «Pagini Alese» Nr. 131. Prețul 2 Lei.

Jean de la Brète: *Un drăcușor de nepoată* (după L'Oncle et mon Curé), în românește de Despina M. Sădoveanu. Prețul 20 Lei.

Le Fontaine: *Fabule*, traduse de D. Anghel și St. O. Iosif. Prețul 20 Lei.

M. Sădoveanu: *Povestiri*. Prețul 25 Lei.

G. Simionescu, prof. universitar: *Soarele și Luna*, cunoștințe folositoare. Seria A. Nr. 12. Prețul 3 Lei.

G. G. Antonescu: *Din problemele pedagogiei moderne*. Lucrare de erudiție, scrisă limpede. Folositoare tuturor, în deosebi școalelor. Prețul 35 Lei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bibliografie străină.

Non studiu italian asupra Românilor din Istria. Se știe că în Istria italiană sunt vre-o 3000 de Români, pripășiți în satele dela poalele lui Monte Maggiore și din Valle d'Arsa (Comune di Val d'Arsa, sottocomuni di Susgnevizza, Grobenico, Lettai, Gradigne, Brians, Sucodru, Villanova). Ei au emigrat aici în a doua jumătate a secolului al 13-lea și la începutul celui de al 14-lea. Se numiau Mor-

lacchi, termin echivalent ca Valachi. Un studiu amănunțit despre istoria, bibliografia, limba și apărarea lor contra mării slave de *Vittorio Ferruccio Borri* sub titlul «I Romeni d'Istria e il comune romeno di Val d'arsa» în «*Bolletino della reale Società geografica italiana*», 1922, Serie V, vol. XI, pp. 387—392. Studiul e semnalat și de revista «L'Europa Orientale», Roma, a. III, No. II, 28 Febbraio 1923 p. 110.